БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеН

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧӨННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. МАРТ 20 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 66 (4 50.

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда (1 арын).

Облпрофсоветтиң бирги пленуму (1 арын).

1960 ЧЫЛДА СОРУЛГАВЫС (1 арын).

В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРУТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БӘӘР 90 ЧЫЛ БОЛУРУНГА: В. И. Ленин Псковка (1 арын).

В. Шыңгыы, Д. Даржаа. — Белеткел багай (1 арын).

Совет эмчи (2 арын).

М. Каваа-Сарыг. — Күүселде чок арткан. (2 арын).

Депутаттыр отчёду (2 арын).

Д. Бегзи. — Бистиң кожаларывыста (2—3 арыннарда).

КОЛХОЗЧУ МАЛЧЫННАРДА (3 арын).

Конференцияның индиринден (3 арын).

Совет-индий садыг харылзааларынга хамаарыштыр (4 арын).

Индонезияның революциязының хоочун киржикчилериниң съездизи (4 арын).

ОН КҮРҮНЕЛЕРНИҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНДА: ССРЭ-ниң төлөөлекчизи В. А. Зориниң чугаазы (4 арын).

Янзы-бүрү темаларга (4 арын).

«БҮГҮ НАЗЫНЫВЫСТА ҮТПАС БИС»: Совет дайынчылар — маадырлар Америкада (4 арын).

ТЫВАНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫНЫҢ ДАЙЫНЧЫ СОРУЛГАЗЫ

Төөгүлүг чеди чыл планының ийиги чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш областың үлетпүр транспорт болгаш тудуг черлеринде улам калбарып турар. Тываның үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннары бедиткен социалистиг хүлөлгелерни боттарының хуралдарынга тодаргай чугаалажып көргеш, чеди чылдың ийиги чылында пландан ажыр 10,5 миллион рубльдин продукциязын бүдүрүп үндүрерин хүлөөнгеннер.

Чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлге коллективтери бедиткен патриоттуг хүлөөлгелерни ап, 1960 чылдың планын декабрь 7-ге чедир күүседирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 4,7 хуу бедидерин, продукцияның бот-үнезин 1,4 хуу чиигдирин пландан ажыр 5750 кубометр дилиг материалдарны, 340 мун кезек туйбуну, 5009 эш кидис болгаш хөм идиктерни бүдүрерин хүлөөнгеН. Кызыл хоорайның бүдүрүлгелери чеди чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде — декабрь 5-ке чедир күүседеш, пландан ажыр 10 миллион рубльдин продукциязын бүдүрер сорулганы салып алган.

Чеди чылды хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү совет улустун чаагай демиселинге боттуг салыышкынны киирер дээш 1960 чылда алган социалистиг хүлөөлгелерин чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседип болур бүгү аргалар областың үлетпүр, транспорт, тудуг черлеринде бар. Бо чылдың февральда ниити продукция бүдүрер планны областың үлетпүр бүдүрүлге черлериниң 115 хуу кылдыр күүседкени маңаа тодаргай барымдаа болур.

1960 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселге чугула салыышкынны киирерин транспорт черлериниң чолаачылары ажылчыннары база хүлөөнип ап турар. Чижээ, областың көдээ ажылагый транспортунуң автобаазазының коллективи чүүк сөөртүлгезиниң чыл планын ноябрь 7-ге чедир күүседирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 10 хуу бедидерин, сөөртүлгенин бот-үнезин 1 хуу чиигдирин, 40 тонна кывар түүлду камнап алырын хүлөөнген. Чеди чылдың ийиги чылында алган социалистиг хүлөөлгелерин амыдыралга боттандырар дээш чүткүлдүг ажыл давышаан, Чадаананың райүлетпүр комбинадының коллективи февральда планын 125 хуу, Кызылдың алгы заводунуң ажылчыннары 114 хуу, хоорайның үлетпүр комбинады 113,3 хуу күүсеткилээннер.

Үлетпүр, транспорт болгаш тудуг черлеринге социалистиг чарыштыг калбартканының түннелинде чеди чылдың мурнакчылары областа хүн бүрүде өзүп турар. Кызылдың даараныла комбинадында коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири А. Хавратова, Чадаананың райүлетпүр комбинадының чазаныкчызы К. Кан-оол, Кызылдың ыяш заводунуң ажылчыны Н. Кандауров, хлеб заводунуң кондитер ажылчыны Х. Серен, Кызылдың ыяштан нарын эт-херекселдер бүдүрер фабриказының ажылчыны Т. Башкирцев, Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинадының ажылчыны Т. Көк болгаш өскелер-даа боттарының бүдүрүлге планнарын хүн бүрүде үргүлчү ажыр күүседип, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

Чеди чылдың мурнакчыларының хуржулгазын калбаа-биле нептерелдири, оларның күш-ажылчы бедик төргүүлүглериниң, чедиишкиннериниң «чажыдын» илередири, бүгү ажылчыннарга дамчыдары үлетпүр бүдүрүлге, тудуг, транспорт черлеринде партия, профэвилел, комсомол организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи болуп турар. Инчалзажок, мурнакчыларның дурулгазын чамдык бүдүрүлге, тудуг черлеринде ам-даа кошкак, кызыл нептередип турары хомуданчыг. Чижээ, «Тыва тудуг» трезинде мурнакчы дуржулганы четпес нептерелип, социалистиг чарышка эдээн өй ажылчыннарны хаара тутпайн, тудуг участоктарын материалдарнаа багай хандырып турар. Кызылда 96 квартиралыг даш бадыңның тудуун ноябрь 1-ге чедир доозарын тудугжулар хүлөөнин, а од тудуг черин трестин хакырылга килдизи материалдар-биле өтче хандырбайн турар.

Туранның, Бай-Хаактың райүлетпүр комбинаттарында партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты эренгей организастаан, алдынган хүлөөлгелериниң санчаар күүсеттинип турарының ыналдазын барык кылбайн келген. Бүдүрүлге планнарын үстүнде райүлетпүр комбинаттарының чедир күүсеттейн турарын таварылга деп санап болбас. Ол ышкаш Сыстыг-Хемниң болгаш Сизимниң ыяш ажыл-агый черлериниң ажылчыннарының ортузунда социалистиг чарыш амга чедир өзулуг калбарбаан.

Бүдүрүлге планын ниити күүседири-биле чергелештир, продукцияның ассортиментизиниң аайы-биле планны күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, бот-үнени чиигедир дээш чарышты улам калбартыры эргежок чугула. Ындыг турбуже, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш демиселди чамдык бүдүрүлге болгаш тудуг черлеринде кошкак чорудуп турарын айтыр херек. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер планны «Тыва тудуг» трези, Кызылдың эт-херекселдер бүдүрер фабриказы, септелгеханика заводу, хлеб продуктулар үлгелелиниң бүдүрүлгелери бо чылын февральда чедир күүсеттээн.

Коммунистиг күш-ажыл бригадаының болгаш шалыпчызының бедик адын чедип алыр дээш патриоттуг чаагай шимчээшкин болза, чаштын дээди хевири болуп турар. А чамдык черлерниң партия, профэвилел организациялары, ЛКСМ-ниң область комитеди, ооң органы «Тываның аныяктары» солун коммунистиг өзү-биле ажылдаар, өөренир, чурттаар дээш аныяктарның шимчээшкинин улам нептерелдиринче чогуур кичээнгейин угландырбайн турар.

Чеди чылдың ийиги чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышка киришээн чангыс-даа ажылчын, чолаачы, тудугжу турбас ужурлуг. Үлетпүр, тудуг болгаш транспорт черлеринде партия, профэвилел база комсомол организацияларының ан чугула дайынчы сорулгазы чүдел дизе, 1960 чылда алдынган социалистиг хүлөөлгелериниң чедиишкиннинг күүселдезин хандырарында, ажылчыннар, тудугжулар, чолаачылар ортузунга масса-политиктиг болгаш организакчы ажылды бедик деңнелге тургузарында болур.

СЭКП ТК-ДА БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

Ажылчын болгаш көдээ аныяктар школаларының — кежээки (эзлчеглиг) болгаш заочный ортумак ниити эртем школаларының башкыларының, директорларының болгаш өөредилге эргелекчилериниң, а ол ышкаш школалар инспекторларының ажыл төлевириниң дугайында

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ажылчын болгаш көдээ аныяктар школаларының — кежээки (эзлчеглиг) болгаш заочный ортумак ниити эртем школаларының башкыларының, директорларының, а ол ышкаш школалар инспекторларының ажыл төлевириниң дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, чогуур доктаалды хүлөөп алган.

Ажылчын болгаш көдээ аныяктарның школаларының — кежээки (эзлчеглиг) болгаш заочный ортумак ниити эртем школаларының башкы болгаш улуттукчу ажылдакчыларының ажыл төлевирин ол шиитпирбиле 15 хуу улгаттырган. Олар 1960 чылдың апрель бирден эгелээш эге, долу эвес ортумак болгаш ортумак школаларның башкылары, өөредилге килдизиниң эргелекчилери болгаш директорлары ышкаш ынча ажыл төлевирин алган турар.

Улус өөредилгезиниң районнар, хоорайлар, округтар, областар (крайлар) килдистериниң болгаш автономнуг республикаларның чыдыышкын министерстволарының, а ол ышкаш райкүүскомнарның улус өөредилгезиниң талазы-биле инспекцияларының инспекторларынга моон мурнунда тургускан шалыннарны база 15 хуу улгаттырган.

Ленинград. 10-гу Советская кудумчунуң 17-ги бажыңында В. И. Ленинниң музей-бажыңы бар. Дашкаар көрүүчүлер соңгалыг ол бичии өрээлчигешке В. И. Ленин 1917 чылдың июль болуушкуннарының соонда контрреволюстуг Түр буржуаз чазактың истеп-сүрүүшкүнүнден чаштынып, элээн каш хүннерде чурттаан. Бо квартирага Владимир Ильич ТК-ның кежигүннери-биле болгаш большевик партияның сураглыг ажылдакчылары-биле ужуражып турган. Буржуаз Түр чазактың судунга В. И. Ленинниң баар-барбазының айтырыының талазы-биле хурал аңаа болган. Чөвүлел хуралдан Владимир Ильичиге судка барбас деп хүлөөткеш, аңаа эн-не айыл чок квартира тывар деп шиитпирлээн.

Чурукта: 1917 чылдың июль болуушкуннарының дугайында делгиирлерниң ында барганнар көрүп турлар.

В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРУТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БӘӘР 90 ЧЫЛ БОЛУРУНГА

В. И. Ленин Псковка

ПСКОВ. (СЭТА). Эрте бурунгу Псковта совет кижилерге онза үнелиг черлер бар. Ленин кудумчузунда бажыңнарның бирээзинде тураскаал самбыра, аңаа 1900 чылда Владимир Ильич Ленин үш ай чурттаан.

Сибирьге үш чылда шөлүлге эрттиргениниң сөөлүнде В. И. Ленин ниити-орус политиктиг солунну тургузар дугайында шагдагы-ла планын боттандырарыбиле Псковка февраль 26-да (март 10-да) чедип келген. Хаанныг чазак ооң найысылалдарга, бүгү-ле үлетпүрлүг төптерге болгаш чурттун университеттиг хоорайларынга чурттаарын шыңгыы хоругдаан турган. Ынчангаш Владимир Ильич шимээн чок можу хоорайы Псковту шилип алган. Аңаа ол аптека ээзи Лурьиниң Архангельская кудумчузунда бажыңының бир улуг өрээлинге чурттай берген (амгы Ленин кудумчузунда 3 дугаар бажың).

Ам ол өрээлди мурнунда турган хевиринге дөмейлей тургускан. Ук бажыңның ооң өске өрээлдеринде тураскаалдыг музей түүлдерин делгээн. Революцияның баштыңчызының Псковка хайныышкынныг ажыл-чорудулгазының дугайында фоточуруктар, чагаалар болгаш документилер ында хөй.

Шилдиг делгиирниң иштинде Псков хоорайның полиция эргелелиниң тывысканы Владимир Ильичиниң паспорту чыдып турар. А ооң-биле кожа— В. И. Ленинниң Псковка чедип келгениниң дугайында болгаш ону хынаар чажыт хайгаралды бадылаанының дугайында департаментинин чажыт бижии.

Полицияның истелге хыналдазы турза-даа, Владимир Ильич «Искраны» парлап үндүрер талазы-биле улуг организакчы ажылды маңаа чоруткан. Мартта ол Россияның янзы-бүрү черлеринден болгаш даштыкыдан келген революсчу социал-демократтар-биле ужурашкылаан база чажыды-биле чагаалажып турган. Псковка Ленинниң бижээни, тургустунар деп турган солуннуң редакциязының программалыг медеглелиниң төлевилели солунну тургузарынга шиитпирлиг базым болган.

Маргылдаалар, беседалар дугайында, Ленинниң инициативазын өзүгаар чыгдынган Псковтуң революсчу интеллигенциязының чөвүлел хуралының дугайында документилер хевээр арткылаан. Ук ужуражыышкыннарга таныжыышкыннарны чорудуп, марксисчи солуннуң агентилерин чыып ап турган. Ленинниң чажытты кадагалаар болгаш хуу харылзааларны калбартыр сорулга-биле губернияның статистика эргелелинге ажылдап киргениниң дугайын документилерниң бирээзи херечилеп турар. Тургустунар деп турар солун редакциязының медеглелиниң төлевилелин чугаалажып көрген— марттың төнчүзүнде— апрельдің эгезинде Ленинниң Псковка эрттирген чөвүлел хуралының дугайын музейниң материалдары сагындырып турар. Чөвүлел хуралдың соон дарый Владимир Ильич партияның болур деп чурар съездизинге искрачы бөлүктен илеткелди бижип эгелээн, ооң төлевилелин көрүкчүлер музейден көөр.

Июль 16-да Ленин даштыкыже үнүп чорупкан. Аңаа баргаш, марксисчи партияны тургузарының планын боттандырары дээш ол шалып ажылдап кирипкен. 1900 чылдың декабрьда «Искраның» баштайгы дугаары үнген.

...Бо хүннерде Ленинниң музейинде хөй кижилер кээп турар. Чоокку хүннерде аңаа Печорск районнуң школачылары болгаш көдээниң комсомол организацияларының секретарлары чораннар. Псковта машина тудуунуң заводунуң аныяк ажылчыннарының бөлүү бир-ле хүн аңаа чораан. В. И. Ленинниң революсчу ажыл-чорудулгазының дугайында болгаш Псков областың экономиказының, культуразының хайныышкынныг хөгжүлдезиниң дугайында экскурсовод М. И. Николаеваның тайылбырлап чугаалаанын олар сонуургал-биле дыңнааннар.

Чоокта чаа «Искраның» бажыңчыгажынга В. И. Ленинни көрген хоочун большевиктер М. А. Батков, Ф. Л. Леонов, М. А. Ермаченкова болгаш ооң-даа өскелер чораннар. Олар Псковтуң социал-демократтарының чөвүлел хуралы болуп эрткен залда делгээн чаа түүлдер-биле танышкан болгаш Владимир Ильичиниң дугайында сактыышкыннарны чугаалааннар.

1960 чылда сорулгавыс

Тарылга шөлүн 20 хуудан эвээш эвес калбартыр.

Тараа культураларының тарылгазын 6—7 хүннерде чорудар.

Тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле: Колхозтарга 12,6 центнерден, совхозтарга 13,2 центнерден эвээш эвес дүжүттү алыр.

Тарылгага белеткелди дүрген доозар

Механизаторларда

Чаа-Хөл СТС районнуң колхозтарынга кывар-чаар материалдар, септелге материалдары болгаш артык кезектер садарының эрткен ийи ай планын 191,9 хуу күүсеткен.

СТС-тиң механизаторлары тракторлар септелгезин Совет Армиянын хүнү—февраль 23-те долузу-биле дооскаш, комбайннар септелгезинче киирипкеннер. Амгы үеде 6 комбайннар септеттинген, а 2 комбайн септелге цегиниң хаалгазынлаа үнер чыгаан. Ол ышкаш «СК-3» деп 4 комбайннарның септелгези кидин түлүк чоруп турар.

Хову корабльдериниң капитаннары комсомолчу Иннокентий Костицын, коммунист Монгуш Чылбак-оол, Александр Онопко, Сертип Анай-оол, Николай Синицын, Монгуш Бюрбю олар комбайн септээриниң шалыпчылары болуп турарлар. СТС-тиң токары, коммунист Георгий Матвеев, мотор септээр белдирниң бригадири Михаил Савченко олар хүн нормазын 180—200 хуу чедир күүседип турар.

«Элегес» совхозтуң слесарь А. И. Богданов ай бүрүзүнүң нормазын 110—120 хуу күүседип турар.

Чурукта: А. И. Богданов авто-чүдүрүкчүнүң илчирбезин септеп тур.

Фото С. Феоктистовтуу.

Эки белеткенип турар

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң огород бригадазының кежигүннери чеди чылдың ийиги чазынынга мынчаар белеткенип келген. Бо чылын бригада 38 гектар картофель, 12 гектар ногаа культураларын тарыыр планныг. Картофель үрезини 70 тонна, ногаа үрезини 13 кг белен. Ногаажылаар парниктиң иштин арыглаан, 63,000 ирик өдек саважыгашты кылган, парникче хөй тонна өдекти сөөртүкен, база 170 раманы шилдээн.

Бригада аңаа хамзарышкан 60 гектар шөлдү долгандыр кажаалары-биле баштайгы элээн каш хүннерде 4,5 километр черни узун дургаар хөй чырааны дужүрген. Херээженнер 16 кижи, 2 трактор февраль 20-ден март 10-га чедир ажылдаан 1200 тонна өдекти шөлде төккен. Өдек сөөртүрүнге тракторист К. Шир-оол, С. Дамдың-оол, колхозчулар Сүрүн, Долчун, Мыдык болгаш ооң-даа өскелер кызымак ажылдап, тус-тус онаашкан ажылдарының нормазын хүн бүрүде 150—175 хуу күүседип турган. Ногаажылар огород шөлүнче ам-даа 500 тонна өдекти сөөртүп төгер.

Озалдап болбас

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозу 12 тракторну, 5 сеялканы септеп дооскаш, чыскаап тургускан. Ындыг-даа болза, часкы хову ажылдарынга белеткелдер кончуг оожум чоруп турар.

Үрезин арыглаашкыны амдыгаа чедир доозулбаан. Хову турлаглаарында чуртталга бажыннарының печкалары кылдынмаан, соңгалары ойбак. Ажыл аттары ам-даа дыштанылгада кирбээн болгаш тергелер септеттинмээн. Белеткелдерни мынчаар хожудадып турарга, часкы тарылга манавас.

И. ДОРЖУ.

Шалыпчы ай чоруп тур

Ленин аттыг колхозта

Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозу бо чылын тарылга шөлүнге 3000 тонна өдекти төгер ужурлуг. Ооң иштинде 600 тоннаны комсомолчулар кол ажылының шагындан дашкаар хостуг үелерде шөлче сөөртүп төгерин шиитпирлээн.

Ынчангаш оларның эргезинге кожулда шанактыг тракторну болгаш шанактыг 10 аттарны быжыглап берген. Ажылдың баштайгы хүнүнде комсомолчулар 40 тонна ажыг өдекти кукуруза тарыыр шөлге төккен.

• • •

Школа коллективи

Бай-Тайга районнуң колхозтарында комсомолчу-аныяктар тарылга шөлдеринге өдек сөөртүлгезинге идепкейлиг киржип турар. 4 колхозтарда аныяктар звенолары ажылдап турар. Бо ажылга школачылар база киржип эгелээн. Тээли ортумак школаның башкылар коллективи болгаш өөреникчилери «Найырал» колхозтуң кукуруза тарыыр 20 гектар шөлүн чемишчидип бээрин шиитпирлээн. Ол ажылды март 17-де күүседип киирипкен. Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында болгаш чоокку кыштагларда өдекти олар ам бөлүп белеткеп турар.

• • •

Сүт-Хөлдүң колхозчу аныяктары

Сүт-Хөл районнуң дөрт колхозтарында аныяктарның шөлдер чемишчидер бир-бир звенолары ажылдап турар. Олар шалыпчы айның эгезинден бээр 2024 тонна өдекти кукуруза тарып өстүрер шөлдерде төккен.

«Бора-Тайга» көдээ ажыл-агый артелиниң комсомолчу-аныяктарындан 25 кижи 60 гектар кукуруза шөлүнге 300 тонна өдек төгер тургаш, ам 280 тоннаны төккен. Звенонуң ажылын Ховалыг Кызыл эки удуртуп турар.

Районнуң колхозчу аныяктары боттарынга онаашкан шөлдерни чемишчидерин апрельдің 1-ге чедир доозар сорулганы салып алган.

БЕЛЕТКЕЛ БАГАЙ

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң экономиказының кол угланыышкыны чер ажылы болза-даа 1959 чылда ол колхоз чер ажылындан чүгле 34 хуу орулганы алган.

Эрткен ажыл-агый чылында ол колхоз кызыл-тас, сула, чинге-тараа, картофель культураларындан план өзүгаар алза чогуур дүжүттен 3963 центнерни чедир албаан, азы 43835 рубль когаралдыг болган. Колхоз 10 га черге ногаа культураларын тарыырынга 2369 күш-хүнперин үндүрген хирезинде-ле, күзүн чангыс грамм-даа дүжүттү албайн, 10680 рубль түңнүг когаралга таварышкан.

Тарылганың агротехниктиг нарын аргаларын сагывайн, ховуларже чемишчидилгелер сөөртпейн, кандыг-даа белеткелдер чокка багай хөрзүннүг черге янзы-бүрү культуралар тарыырга канчап бедик дүжүт үнер боор. Ол дугайын үстүнде чөгенчиг фактылар херечилеп турар.

Колхозтуң удургукчулары бо фактылардан чогуур түңнелди амга чедир кылбаан. Хар эриирге үрезин чашкаш, күзүн дүжүт ажаап алыр дээр хөөннер оларда ам-даа хевээр. Кукуруза тарыыр шөлче 65 тонна өдек сөөртүр турган, бегүнге чедир чангыс тонна-даа өдек сөөртүнмээн. Ховуларже чемишчидилгелер сөөртүр дугайында шалыпчы ай эгелээнден бээр үр болган. Ынчалза-даа колхозтуң комсомол организациязының дүвүревейн турары кайгамчык.

Кукурузаны дой довурактыг азы элезин дойлуг участоктарга 25 сантиметр ханы аңдаргаш тарыыр ужурлуг. Ону колхозтуң агроному удуртуп, баштаар турбуже ол колхозка бир чыл иштинде ийи агроном солушкан. Амгы үеде агроном шуут чок болуп турар. Мурнунда ажылдап турган агрономнар чер ажыглалының үезин демдеглевейн турган. Ооң уламындан янзы-бүрү культураларны солуштур тарыыр арга чоруттунмайн турар болгаш чангыс черге 3—4 чылдарның иштинде чангыс культураларны тарып турарындан чавыс дүжүттү ап турар.

Машина-техниканың септелгези кончуг оожум чоруп турар. 8 сеялкаларның 3-үн, 7 аңдазыннарның 2-зин септээн, а 50 илиирниң чангызын-даа септевээн. Бо чепсек-херекселдерни эрткен чылдың тарылгазы доостурга каггылапкан черлеринде чытпышаан.

Колхозтуң тракторларының септелгези медээ өзүгаар доозулган-даа болза, бир «ДТ-24» деп трактор катап үрелген, а «ДТ-54» трактор капитад септелгеде хевээр. 5 тракторларның чүгле ийизи чоруп турар, өскелери үрелик. Техниканы септээринге Шагаан-Арыг СТС-зи (директору Н. Бахолдин) кошкак дуза чедирип турар.

— Трактор болгаш өске-даа техниканы колхоз боду садып ап турар болганда, бистен негелдеңер эвээш болур, бис чүгле капитал септелге кылыр бис—дээр хөөн директор Бахолдинде бар. СТС-тиң механиги Павловта ажылга харысалга чок, карак чаар чоруктар бар. Чижээ, тракторлар септелгезинге ооң хыналдаларны кошкак чоруткаңындан Дойчун-оол, Крас-оол, Сюрюн-оол оларның тракторлары СТС-тиң септелге мастерскаязының цегинден үнгеш, 10—12 км чер эрткеш-ле үрелир ужурга таварышкан.

Элбек дүжүт—эки белеткелден хамааржыр. Ону эвизи-биле билир хирезинде районнуң көдээ ажылагый инспекциязы Жданов аттыг колхозтуң часкы тарылгага белеткенмейн турарынга эптежип турары канчап-даа таарышпас.

В. ШЫҢГЫЫ,
Д. ДАРЖАА.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

1959 чылда чөнүүн Бүгү-эвидел чизезин эрттирериниң талазы-биле чедиишкинниг ажылдааны дээш ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң болгаш күрүне статистиказының чер-черде органнарының 496 ажылдакчыларын орденнер болгаш медальдар-биле шаннаан.

Тыва автономнуг областан

Тыва автономнуг өбластың Статистика эргелелиниң начальниги Николай Павлович **Иконников** «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле шаннаткан. (СЭТА).

Облпрофсоветтиң бирги пленуму

Областың профэвилелдериниң эзлчеглиг VI конференциязындан соңгуттурган облпрофсоветтиң бирги пленуму март 17-де болган.

Пленумну ВЦСПС-тиң төлөөзи эш **Я. А. Кудерко** ажыткаш, облпрофсоветтиң даргазын болгаш секретарын соңгуур дугайында айтырыгны тургускан. Пленумдан облпрофсоветтиң даргазынга эш **Т. Ч. Норбу**, секретарынга эш **Б. Н. Токарев** олар соңгуттурган.

Облпрофсоветтиң президиум кежигүннеринге моон адаанда эштерни пленум бадылаан:

Белоногов И. И.
Георгиевский В. Н.
Донгак О. А.
Зайцев А. М.
Курченко П. Д.
Лопсан И. К.
Норбу Т. Ч.
Токарев Б. Н.
Тугаржин К. Б.

Совет эмчи

Бистиң совет кижилер

Дүнекиниң чыргал шагы бүгү бажыңнарга ышкаш, Сарыг-Септе Зверевтериң бажыңынга база-ла турар. Ынчалзажок хенертен телефон кыңгырт дээр. Сегирип алырга, Татьяна Матвеевна ийикпе ооң өг-бүдезиниң зөзи, мергежилдиг кезер эмчи Лука Прокопьевич оларның кайы бирөззин божуур азы кезип эмнээр салбырларның кайы бирөззинден хереглээр, чамдык ада-иелер болгаш эмнелге дузаламчызын доп-дораан хереглээн кижилер Зверевтериң эжиин шуут соктап чедип кээр. Сарыг-Сеп суур ыржым удуп чыдырда, оларның кайы бирөззи совет эмчиниң хүлөдгезин күүседип чоруп каар. Эш Зверева чүгле Сарыг-Сеп эмнелгезинге безин 8 чыл хире ажылдап келген.

Чоокта чаа дүнеки дыштың кончуг ыржымында божуур салбырдан: «Бергедеп тур бис, Татьяна Матвеевна» деп долгап келген. Эмчи барган соонда аныяк не Мария Солодникова ийи кончуг долу, чараш, бот-боттарынга дөмей кыстарны божуп алган. «Өөрөөнимден үйгу дыжымны шуут үткаш, дараазында хүннүң ажылынче бажынга-даа келбейн ол-ла хевээр киришкен мен» деп Татьяна Матвеевна өөрүп чугаалап турар.

Неделяның четверг хүнүн Сарыг-Сеп эмнелгезинде профилактикалыг хүн кылдыр доктааткан. Ол хүннерде Татьяна Матвеевнаны «Совет Тыва», «Тинделге» ышкаш ырак колхозтарның эмнелге салбырларынга болгаш фермаларынга кижилер бо-ла көөрлер, часкы тарылганың, күскү дүжүт ажаалдазының үезинде хову турлагларынга ол база үргүлчү аалчы. Эрткен мылын район эмнелгезиниң эмчилери 100 ажыг профилактикалыг үнүшкүннерге чорааннар. Ооң хөй кезин хирези Звереваның үлүүнге онаажыр.

Совет эмчи Татьяна Матвеевна Зверева ак-сеткилдиг, кижилерге, ылангыя чаштарга болгаш иелерге ынак эмчи боордан аңгыда идепкейлиг хөй-ниитичи ажылдакчы. Эш Зверева СЭКП райкомунуң кежигүнү, ажылчы чоннарның район Совединиң депутады, эмнелгеде партия эге организациязының секретары. Ол партия, совет органнарның мурнунга кадык камгалалының айтырын доктаамал көдүрүп, районда эмнелге салбырларын калбартырының, оларны чогуур деңнелге чедир дериириниң айтырын турүзүп чоруур, «Октябрь 14 чылы» колхоз (даргазы эш А. И. Ломаев) эмнелге четкизин калбартыр дугайында саналды бир дугаарында деткээн. Колхоз Дерзигде бригадага эмнелге салбырының үш өрөөл бажының колхозтуң күсели-биле туткаш, ажыглалга киргген. «Анатолий Иванович кижилериң кадыының дугайында сагыш салыңгыр колхоз даргазы болган. Ооң эгелээшкинин нептерелдир талазы-биле ажылды өске-даа колхозтарда чорудуп турар бис»—деп эш Зверева чугаалап турар.

Сарыг-Сеп эмнелгезиниң коллективи СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «ССРЭ-ниң чурттакчы чонунуң медицина хандырылгазын болгаш кадык камгалалын улам ынай эжижидериниң талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалбиле районга эң баштай танышкаш, чоннуң медицина хандырылгазын эжижидер талазы-биле хемчеглерни айытпышаан, ажылда бар четпестерни чайладырынче улуг кичээнгейни угландырганнар.

Ол доктаалда тифтерия, туляремия, полимиэлит болгаш өскедаа аарыгларны бүрүн узуткаары, ижин тифи, коклюш, аскаридоз, ижин-шөйүндүнүң аар-берге халдавырлыг аарыглары болгаш бруцеллёзтан аарыырын дыка эвээжедири көрдүнген. Шак ол бедик хүлөдгени күүседиринге Сарыг-Сеп эмнелгезиниң коллективи, ооң иштинде эмчи Зверева беленин болгаш шиитпирлиин көргүзүп турарлар.

Дуржулгалыг эмчи аныяк ажылдакчыларга дузалаар ажылды база чорудуп турар. Ол эмнелге салбырларынга чорааш, ажылды канчаар организастаарын, тургузарын сүмелеп, хүлөөп алышкыннарга киржип, диагнозту шын тургузарынга, эмнээшкинни кылырынга бодунуң ажыктыг сүмезин берип турар. Дөөре ажылдыг деп көрдүүп турар аныяк фельдшерлер эштер Дедюхина (Бүрен-Бай-Хаак), Шарыпова (Эржей), Распилова (Федоровка) болгаш оон-даа өскелер ажылга мергежилди чедип алырынга улуг дузаны көргүскени дөөш Татьяна Матвеевнага өөрүп четтиргенин илергейлеп чоруурлар.

Чер бөмбүрзөөнге эң депшилгелиг ниитилелди тургускаш, ам коммунизмни калбаа-биле тудуп тургузуп турар, Төрөөн чуртунуң экономиказын быжыглаан, культуразын чечектелдирген, эртемниг болгаш техниканың көстүп көрбөөн чедишкиннерин чедип алган, ам октаргай делгемин чаалап алырының, планеталар аразынга ужудуушкунну боттандырарының айтырын шиитпирлеп турар кижиниң кадыының камгалалында совет эмчи туруп турар болгаш бистиң бурунгаар базымнарывыска бодунуң үлүг-хуузун киирип турар.

КҮҮСЕЛДЕ ЧОК АРТКАН

Чаа-Хөл районда тудуг-септелге конторазының коллективинде профкомнуң ажылында четпестер уламчылавышаан. Эрткен чылдың декабрьда болган отчёт-сонгулдалыг хуралга профкомну ол дугайында шыңгыы шүгүмчүлөөн. Анаа үндезилөөш хурал тодаргай хемчеглерни айыткан доктаалды үндүрген турган.

Хуралга шиитпир хүлөөп алыры, ажылдың боттанганы ол эвес-ле болгай. Профкомнуң чаа составы, ооң даргазы эш Оскур-оол отчёт-сонгулдалыг хуралдың даасканы хемчеглерни күүсетпөөн. Ооң бөөр үш айлар эрткен, а бо аразында профэвилел кежигүннериниң хуралын безин чыылдырбаан, ниити хуралга чугаалажыр ужурлуг айтырыглар удаажырап, мурнуку чаңчыл ёзугаар эртип турар.

Профкомнуң культура-массалыг ажылының планы чок, коллективте 50 ажыг кижи бар, а оларның аразында профэвилел кежигүнү чүгле 28. Кижизидилге ажылы коллективте багай тургустунган. Мооң уламындан күш-ажылдың сагылга-чурумун болгаш ниитинин корум-чурумун үрөөр чоруктар сөөлгү үеде улам көвүдеп турар.

Профком даргазы эш Оскур-оол боду безин үргүлчү арагалаар, ооң уламындан ол ниитинин корум-чурумун ийи удаа үрөөн. Ону баштайгы удаада административтиг комиссияже шилчиткен, а дараазында база катап чурум үрөөни дөөш улус судунче шилчиткен. Ажылчын Антифеев, прораб Горбулев, бухгалтер Коперсак ышкаш үргүлчү арагалаар, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажытар кижилер-биле демисел коллективте четпес.

Ажылчын, албан-хаакчыларның негелде хомудалдары дыка хөй, ону чогуур өйүнде, шын шиитпирлөөр талазы-биле профком база хемчег албайн турар. Чижээ, район төвүнде чунар бажың тудуунга даш материал белеткеп турарларның кылган ажылының үчёду сандаргай. Эш Хорааның январьда ажылдааны шуут бижиттинмөөн болган. Нарядка чедир демдеглеттинмөөн таварылгалар база дыка хөй болгулаар.

Коллективте лекциялар, беседалар, номчулгалар чок, көскү агитация кончуг ховар. «Тудугжу» деп хана солун эрткен чылдың ноябрьдан бөөр үнмөөн. Профком профэвилел кежигүннериниң дадыырын безин үш айлар иштинде хавырып албааны дыка четпес.

Профкомнуң шак ынды багай ажылын биле тура, ону удуртур ужурлуг райкүүкомнуң коллективинде партия эге организациязы (секретары эш Журавлев) профэвилел ажылынга партийжи удуртулганы эжижидери чугула негеттинип турар.

М. КАВАА-САРЫГ.

Шиитпирлерни күүсетпишаан...

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районнуң колхозчу ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXI съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, чеди чылдың ийиги чылының бирги кварталында күрүнеге эзт садарының планын 100,6 хуу күүсеткен. Ооң иштинде «Чодураа» көдөө ажыл-агый артели дужааза чогуур 400 кг эзтти 7500 кг кылдыр азы квартал планын 187,8 хуу күүсеткен. Ленин аттыг колхоз күрүнеге эзт садарының квартал планын база-ла 111,2 хуу күүседип апкан.

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

ДЕПУТАТТЫҢ ОТЧЁДУ

Кызыл хоорайда чуртталга бажыңнарының № 4 эргелели ажылчы чоннарның хуралын чоокта чаа организастап эрттирген. Ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң депутады эш П. Киселев сонгукчуларга бодунуң отчёдун кылып берген. Чеди чыдын баштайгы чылының планын хоорайның будүрүлгелериниң чедишкиннинг күүсеткенин, пландан ажыр 10 ажыг миллион рубльдиң продукциязын будүрүп үндүргенин илеткелчи демдеглээн. Кызылдың ыяш заводунуң, алгы заводунуң, дааранылга комбинадының, түүйбу заводунуң, үлетпүр комбинадының коллективтери 1960 чылдың январының база февральдың онаалгаларын эрестиг күүсеткеннер.

Чеди чылдың баштайгы чылында чедип алдынган дөөре көргүзүглер-биле чергелештир чамдык будүрүлге болгаш тудуг черлериниң ажылында улуг четпестерниң барын депутат эш Киселев тодаргай айыткан. Чижээ, «Тыва тудуг» трези тудуг-монтаж ажылдарының планын эрткен чылын чедир күүсетпөөн, а бо чылын ажылхеректиң байдалы тресте эрткен чылдаазындан дөөре эвес. Кызылдың ыяштан эт-хекселдер будүрер фабриказының, колбаса, хлеб заводтарының будүрүп турар продукциязының шынары ам-даа чавыс, боттүнези аар.

Будүрүлге, тудуг черлериниң ажылында бар четпестерни шиитпирлиг чайладырынче сонгукчуларны кыйгырбышаан, 1960 чылда Кызылдың ажылчы чоннарының мурнунда туруп турар сорулгаларны илеткелчи тодаргай айыткан. Хоорайның будүрүлгелери чеди чылдың ийиги чылында барык 85 миллион рубльдиң продукциязын будүрер, эрткен чылдаазындан ол 16,8 хуу хөй болур. Мурнакчы будүрүлгелериниң эгелекчи чоруун ёзугаар 10 миллион рубльдиң продукциязын пландан ажыр будүрер дугайында бедиткен социалистиг хүлөөлге алдынган. Тууйбу будүрери 8 миллион кезек чедер азы эрткен чылдаазынга бодааргa 30 хуу көвүдөөр, Кызылдың төп электростанциязының үшкү турбиназын бо чылын ажыглалга кирер, ынчаарга станцияның күчүзү барык 11 мүн киловатт чедир өзер. Хоорайның тудугжулары бо чылын 307 квартираларны ажыглалга киирер сорулгалыг.

Хоорайның суг дамчыдар хоолайындан бажыңнарже дамчыдылга четкизин калбартыр талазы-биле улуг ажылдар бо чылын кылдынган турар. Бирги өөлчегде суг дамчыдылгазын көдөө ажыл-агый техникумунуң бажыңынче, № 2 школаже, № 1 чайнаяже, музейже болгаш өске-даа черлерже база чуртталга бажыңнарынче киирер. Хоорайга канализастаашкынның тудуун бо чылын Ленин кудумчузунга эгелээр. Даг экспедициязының районунга болгаш Каа-Хем суурга чунар бажыңнарны тудар. Кызылга ниитизи-биле 51 мүн дөрбелчин метр орудту, 16,5 мүн дөрбелчин метр тротуарларны асфальтылаар, хоорайның чөөн талакы кезээнге 980 олуттут № 11 школаның тудуун эгелээр.

Сонгукчулар эштер Намдараа, Шарыгина, Киселева болгаш өскелердаа ужуражылга хуралынга санал бергеш, «Тыва тудуг» болгаш «Коммунтудуг» трестериниң ажылында улуг четпестерни илереткеннер. «Тыва тудуг» трези чуртталга бажыңнарын эң чавыс шынарлыг тудуп, ажыдың шынарын эжижидериниче угланган хемчеглерни албайн турар. Чижээ, Ленин кудумчузунда № 57, 59 бажыңнарны чавыс шынарлыг кылдыр туткан, а күрүне комиссиязы чедир кылдынмаан бажыңнарны хүлөөп алган турган. Чуртталга бажыңнарын септөөрин «Коммунтудуг» трези саададып, септелгени эң чавыс шынарлыг кылдыр чорудуп, септекчилерниң ажылын хынап көрбейн келген. Бо четпестерни чайладырынче угланган хемчеглерни алырын депутатка сонгукчулар чагаан. 1960 чылда социалистиг хүлөөлгени хурал хүлөөп алган болгаш чурттакчыларның күжүбиле бо чылын 500 ыяштарны, 300 чадаң үнүштерни тарып олуртурун шиитпирлөөн.

Советтер ажылдакчыларының семинары

Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннар депутаттарының күүсекчи комитеди чоокта чаа көдөө Советтер даргаларының болгаш секретарларының 5 хонуктуг семинарын организастап эрттирген.

Семинарның киржикчилери Советтерниң организас-массалыг ажылынын, колхоз будүрүлгезинге, школа, өмнелге, культура албан черлеринин, садыгның ажылынга удуртулгазының дуржулгазын солушкан болгаш Советтер ажылының темаларынга лекцияларны дыннап эрткен.

А. СОСКАЛ.

Радио чок

Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң Малгаш-Бажын, Ак-Даш суурларында барык 60 ажыг чуртталга бажыңнарында радио киирбиннмөөн. Ол бажыңнарны радиожудар дугайында колхоз баштаар чери райхарылзаа конторазы-биле 1959 чылда-ла дугуржулганы кылган. Ол дугуржулга мынчага чедир күүсеттинмөөн болгаш колхозчулар радио чок артпышаан.

Районнуң харылзаа конторазының (начальниги эш Глухов) контроль, хайгаарал чогунуң ужурундан ол суурларда бар радио точкалары чүгле багай ажылдап турар өвес, харын бо чылдың февральдың өгезинден бөөр шуут ажылдавастаан. Малгаш-Бажын, Ак-Даш суурларын кыска хуусаада бүрүн радиожударын колхоз баштаар черден, райхарылзаа конторазындан колхозчу чон негеп турар.

К. КУУЛАР.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң суурунда радио точкалары барык чартык чыл иштинде ажылдаваан. Бар точкаларны эдип кылыр, чок точкаларны киргилөөр дугайында районнуң харылзаа конторазы колхоз баштаар чери-биле шагда-ла керээ чарган. Ынчаарга, колхоз баштаар чери чогуур төлевир акшазын мынчага чедир шилчитпөөнинин ужурундан, ол керээ күүсеттинмейн турар. Ол чорук көдөө күүском, колхоз баштаар чери болгаш ында партия организациязы колхозчуларның культурлуг чуртталгазынче кичээнгейни кошкак салып турарын херечилеп турар. Радиожудулга талазы-биле чоннун чөптүг негелдезин дүрген [illegible] дыдыр херек.

К. ШУЛУУ.

Москва. Кинонуң төп бажыңынга «Андарган кур чер» деп кинофильмтиң баштайгы ийи серияларының хөй-ниити көрүлдези болган. Ону М. Шолоховтуң романын ёзугаар Ленинградтың кинематографистери тургусканнар. Көрүлдеге Михаил Шолохов база олурушкан.

Чурукта: Шукарь өгбениң ролунуң күүседикчизи—РСФСР-ниң алдарлыг артизи—В. Дорофеев-биле М. Шолохов чугаалажып тур.

Фото **А. Коньковтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

БИСТИҢ КОЖАЛАРЫВЫСТА

Чоокта чаа СЭКП райкомнарының бирги секретарлары Хакасияның мурнакчы ажыл-агыйларының чедишкиннери-биле болгаш Красноярск крайның Минусинск, Ермаковск райкомнарының ажылының практиказы-биле танышканнар. Бистиң кожаларывыстың ажыл-агыйларында чамдык чаа үүлдерниң дугайын бо корреспонденцияда бижээн.

КОЖАЛАРЫВЫСТЫҢ АЖЫЛ-ХЕРЕКТЕРИ БОЛГАШ ПЛАННАРЫ

— Көдөө ажыл-агыйны хөгжүдүрүнге улуг аргалар бисте бар — деп, аалчылар-биле беседазын СЭКП-ниң Хакас өбкомунуң бирги секретары Илья Кириллович Страхов эгелээн. Шынап-ла сөөлгү каш чылдарда Хакасияның көдөө ажыл-агыйы бурунгаар улуг базымны кылган. Мун-мүн гектар күр болгаш куруккан черлерни шиңгээткени тараа бүдүрерин дыка көвүдедир арганы берген. Сөөлгү беш чылда Хакасия 130 миллион пуд тарааны күрүнеге дужаган. Ооң иштинде чаа черлерни шиңгээткениниң күсели-биле 100 миллион ажыг пуд тарааны бүдүрген.

Чеди чылда 110 мүн гектар күр болгаш куруккан черлерни шиңгээдир.

Тараа бүдүрүлгезин көвүдедир херекте ам-даа хөй четпестер бар дөөрзин секретарь чугаалаан. Дужүт ажаап алышкынының ажылдарын комплексилиг механизастаар талазы-биле хемчеглер ам-даа четпейн турар. Ажаап алышкынны черутпушаан, саван сарааттаарын чамдыкта дыка саададып турар таварылгалар турганынга сеткил хаммайн турарын эш Страхов илереткен.

Обласка тарда бүдүрүлгезиниң структуразын эжижидер талазы-биле бирги өөлчегде суланың тарылга шөлүн кызыргаш, арбайның шөлүн көвүдедир деп турар. Чинге-тарааны обласка мурнунда барык тарывайн турган. Мал чеми тарааларны бүдүрерин улам көвүдедир төлөөле ооң тарылгазын калбартыр. 1959 чылда 160 га чинге-тараа тараан Усть-Абакан районнуң Калинин аттыг колхозу гадан-на 28 центнер чинге-тараа дужүдүн эрткен чылын алган. «Москва» совхоз чинге-тараа ажаап алышкынынга өлөөн чидиригни болдурган турзажок, гадан-на 12 центнер дужүттү алган. Обласка күкурузаның тарылга шөлүн улам калбартыр, 1959 чылда ол культураның тарылга шөлү 51 мүн гектар турган болза бо чылын 63 мүн гектарны тарыыр. Эрткен чылын областың чамдык ажыл-агыйлары га санындан-на күкурузаның 300 центнер ногаан массазын алган. Чайын ңдарар кара черлерге чангыс чылдыг сигеннерни колдадып тарыыр. Мыдыг шөлдериң хемчээли бо чылын бүгү тарылга шөлүнүн 9 хуузу болур.

Областың көдөө ажыл-агый бүүдүүлгезинде чаа үүл болза чигир свёклазын сайзырадып өгелээни болур. Чоокку ийи-үш чылдарда Хакасияда свёкла ажыл-агыйы база сайзыраар. 1961 чылда чигир заводу ажыглалга кирер. Чигир свёклазының шөлүн бо чылын 15 мунга, а чеди чылдың төнчүзүнде 52 мүн га чедирер.

Хакасияның чер ажылында чугуда айтырыгларның бирөззи суггарылга болур. Бо чылын 52 мүн га шөлдерни суггарар, а эң чоокку чылларда — 100 мүн га чедирер.

Мал ажылынга область 1959 чылда бедик немелде өзүлдени чедип алган. Чамдык саннар мындыг: инектиң немелде өзүлдези 25 хуу, хойнуң — 17 хуу, хаванның — 20 хуу, куштуң — 40 ажыг хуу болган. Ынчалзажок 100 га ажыглалдыг черге онааштыр мал саны эвээш деп секретарь чугаалаан.

Бо чылын колхозтар болгаш совхозтар 40 мүн тонна эзтти күрүнеге садар. Ол дөөрге 1959 чылга деңнөөрге 2,2 катап хөй болуп турар. Күрүнеге 65 мүн тонна сүттү, азы эрткен чылдан 15 хуу хөй сүттү дужаар, дагаа чуургаларын 12 миллион кезекти азы эрткен чылдан 40 хуу хөйнү дужаар.

Эрткен чылга деңнөөрге малдың дыка улуг немелде өзүлдезин чедип алыр сорулганы салган. Инектиң немелде өзүлдезин 20 хуу, бүгү мыйыстыг бода малдың — 17 хуу, хойнуң — 17 хуу, хаванның — 25 — 27 хуу, куштуң — 30 чедирер.

БЫЗААЛАРНЫ ЭМЗИРИП ДОРУКТУРАР АРГА

Усть-Абакан районнуң Калинин аттыг колхозу аалчыларның баштай танышкан ажыл-агыйы ол. Бо болза Хакасияда эң мурнакчы колхозтарның бирөззи. Көдөө ажыл-агый артели колхоз будүрүлгезин улам ынай хөгжүдер талазы-биле сөөлгү үеде өлөөн хөй чаа эгелөөшкиннерни кылган.

Колхозтуң улуг чедишкиннериниң бирөззи болза күш-хүн чокка акша төлевиринче шилчөөни болур. Ооң-биле холбаштыр колхозтуң орулгалыг чоруу дыка бедөөн.

— Амгы үеде бистиң байдалывыс совхозка кончуг чоок болуп турар— деп чугаалаан, ол дугайын бадыткап турар чамдык чижектерни колхоз даргазы эш Путинцев көргүскен. Күш-ажылды организастаарының болгаш удуртулганың структуразының талазы-биле эде тургузуушкунну бо чылдың эгезинден бөөр кылган. Дөрт хову болгаш трактор бригадаларын, үш мал фермаларын дужүрген. Оларның орнунга совхозтарның дужулгазын ёзугаар, **ийи салбырны тургускан.** Ооң түүнелинде эргелед аппарадындан 10 кижи кызырылган. Ол чорук чүгле ажыл төлевириниң талазы-биле 63 мүн рубльди камнап алыр арганы берген. Салбыр бүрүзү бодунуң холунга техниканы болгаш ажылчын күжүн мөөнөөн.

Бо ажыл-агыйда продукцияның бот-үнези өске колхозтардан чиик болуп турар. Чижээ, 1959 чылда 1 кг хаван эдинин бот-үнези ортумаа-биле 9 рубль, 1 кг дуктун — 14 рубль, 1 кг тарааның — 23 көпеек болган. Колхоз күкурузаны чүгле дөрбелчин-уяланчак арга-биле олуртуп, тараа культураларын чүгле сорттуг үрезиннер-биле тарып турар.

Көдөө ажыл-агыйның ажыглалдыг 100 гектар черинден-не колхоз бо чылын 37 центнер эзтти, 113 центнер сүттү дужаарын хүлөөнген. Эзт будүрерин эрткен чылга удур 2,5 катап көвүдедирин шиитпирлөөн.

Бо ажыл-агый 1960 чылда чуртун мурнакчы областарының дуржулгазын ёзугаар **бызааларны эмзирип доруктурар аргаже** дидим шилчөөн. Бызааларны эмзирип доруктурары дөөрге төрүттүнген бүгү бызааларны инектиң уурааа читкел соонда (бызаалар төрүттүнген соонда 7—9 хүн) бызаалар эмзирер инектерге (чангыс инекке хары үүда 3—4 бызаалар онаажыр) бызааларны эмзирип доруктурарының бүгү үезинде (50—55 хүннер) быжыглап каары болур.

Ол үе иштинде бызааларга немелде-даа, машинага тыртқан-даа сүттү бербес, олар чүгле бызаалар эмзирер инектерни эмип тодар. Бызааларны 15—20 хонганда сиген, сүүзүнүг чемнер чиириңге чаңчыктырып, минералдыг немелде чем болгаш изиткен сугну берип эгелей бөөр.

Бызааларны эмзирип доруктурар арга-биле ажаарга олар өки өзер, дүрген дензи немөөр, быжыг болгаш сергек, чаш малдың хорамчазы чок болур.

Бызаалар эмзирер инектерге эң чавыс продуктулуг (сүдү эвээш, эмин үрелген болгаш өске-даа) инектерни тускайлап берген. Бо чаа арга болза бызаалар болгаш бызаалар эмзирер инектерни ажаарынга күш-ажыл чарыгдалын 3—3,5 катап кызырар арганы бөөр.

Тывадан чораан аалчылар колхозтуң сүт-бараан фермазын, инектиң уурак сүдү читкелекте бызааларны ажаап турар инек төрүүр салбырын, бызаалар эмзирер инектериниң турар салбырын көрген.

Фермада бызаа кажаазын болгаш инек төрүүр кажааны дерип кылган. Ында төрөөн инектерни бызаалары-биле кады болгаш бызаалар эмзирер инектерни оларга чагыштырар бызаалары-биле кады ажаар черни (станокту) кылган. Инекти төрөөн соонда бодунуң бызаазы-биле 8—10 хүнде чыттырган, ооң соонда ону саар инектерже чорудупкаш, бызаазын бызаалар эмзирер инекче аппаар.

Бызаалар эмзирер инектиң бызаа кажаазында ажаап турар. Ындыг инек бүрүзүнге 2—3 бызааны чагыштырар. Бызааларны ангы үүктөөш, саванны кылын кылдыр чадып каан черде тургузуп турар. Оларны инектерге хонукта үш катап чагыштырар.

КУШ ФЕРМАЗЫНДА

Тывадан чораан аалчылар дараазында ол-ла Усть-Абакан районнуң Черногорск совхозунуң куш фермазын көрген. Красноярск крайның дөөре куш ажаакчызы Александра Платоновна Кабаева бо чылын төрүүр дагаа санындан-на 180 чуургаларны алырын хүлөөнген. Эрткен чылын ол дагаа санындан-на 130 чуургаларны алыр хүлөөлгезин 172 кылдыр күүсеткен. Куш ажаакчызы Клавдия Ивановна Глазырина дагаа санындан-на 162 чуургаларны алган. Ол ийи дагаажыларның бирөззинге-ле 2200 дагааларны быжыглаан. Делегейниң хөрөөженнер хүнү — март 8-тиң 50 чылынга холбаштыр Александра Платоновна Кабаеваны Ленин ордени-биле шаннаан. Ол ийинин ажылынын дуржулгазының дугайында чараштыр хевирлөөн хуудусту бүгү крайның куш фермаларынче тараткан.

Дагааларны чырык, чылыг болгаш арыг куш кажааларында ажаап турар. Мында куштарны ажаап турары бистиң областың ажыл-агыйларындан артык-тыр дөөрзинге райком секретарьлары бүзүрөөннер.

Дагааларны хүнде дөрт катап чемгерер. Эртен 6 шакта болгаш кежээ 5 шакта кургаг тараа бөөр. Эртенгиниң 10 шакта болгаш хүндүскүнүн 2 шакта холумактыг чем бөөр. Ооң составын дагаа бүрүзүнге-ле 60 грамм холушкак чемни, суланы—30, кызыл-тасты — 30, капустаны — 10, картофельди—10, дилген эзтти —10, балык үзүн —1 граммны онзажыр кылдыр база өске-даа чемнерни берип турар.

Дагааларга минералдыг немелде чем болур мелди, сөөк далганын, марганецти, гипстиг дашты, люцерна бүрүлериниңен кылган сиген далганын берип турар. Ортумаа-биле бир дагаа-ла 160 грамм чемнерни, оларның иштинден 120 грамм концентраттарны берип турар.

Мында дагааларны чүгле өки чемгерип турар өвес, оларны өки ажаап октябрь айдан эгелеп чырыкты хөй хандырып турар. Дагаа кажаазында делгем чырык сонгаларны кылганы-биле чергелештир электри чырыы-биле база немей хандырып турар. Күскү, кышкы үеде чырык бөөр хүннүң үргүлчүлели 13—14 шак болуп турар.

Дагааларның суггарылгазынче онза кичээнгейни база салып турар. Мында дагааларның кажааларында автоматтыг суггарылганы кончуг өки кылдыр таарыштырган. Балгаштан кылган часкам тавак хевирлиг саваларның кырынга 0,5 литрниң баньканарын долдур суг куткаш салып каар. Сугну демги саваларже кудуп каарга дагаа өөлдары ооң ижип ап турарын аалчылар аажок сонуургаан.

Колхозчу малчыннарда

БАЗА КАТАП ФЕРМАЖЕ

Бо удаада колхоз баштаар чери транспорт-биле эки хандырган. Суббота хүн чүве. Аяс-даа, чылыг-даа турган. Агиткультбригаданың 18 киржикчилери болгаш шефчи комсомолчулар шупту 30 кижи 10 шанакка олуруп алгаш, колхоз төвүнден 26 км черде фермаже хапканнар. Аңаа чедир оруқ үргүлчү-ле шыргай аргаларлыг база онгул-чиңгил бедиктер үнер, бадар черлерлиг, боттан аттыг кижилер 3 шак ажыг чоруур, үрү аажок кылдыр сагындырар, ынчалзажок бистиң чамдыктарывыс аная чедип келгенин безин барык эскербээн.

Ферманың саанчылары, өскедаа ажылдакчылар база хой болгаш дилги фермаларындан келгеннер биле бистер, киномеханиктеривис, библиотекарывыс, шефчилер каттышкаш бо кежээ-даа шынап-ла хайныгып-ла тур бис. Ферма ажылдакчылары ол хүн бажыңнарын чугайлап дооскулаш, чунуп доозары билек саалдаже кирди.

Бистер арыглап, аштаар, чуруур, бижиир үүлдеривисти база-ла эгелептивис. Кино механиктери кызыл булунда кинозун тургузуп алдылар.

Саалда доостуру билек кижилер кызыл булуну чыгык долдур олурушкан, баштай «Дүүн» деп кинону улуг сонуургал-биле көрдүлер.

Оон соонда солун концерт. Концертчилер онаашкан номерлерин эки күүсеттилер. Концерт сөөлүнде хөглүг оюннар, танцылар дыка орайга чедир үргүлчүлээн.

Дыштаныр хүнде, бистиң чамдыктарывыс кызыл булуну, чунар бажыңны чугайлааннар, бир өскелеривис он аът-биле сиген сөөрткен. 12 кижи ферманың девискээрин аштап, богун сөөрткен. Шевер оолдар ийи лозунну, колхозтуң 1960 чылда ажылагыйының планнарын, көргүзүг материалдарын чуруп бижээш асканнар.

Эмчи Сереброва эмнерни малчыннарга берген, библиотека эргелекчизи кызыл булуңнуң 54 номнарынга 30 чаа номнарны немей фермага хүлээдип, номчуттунган номнарны чыып апкан.

Ында малчыннарның амыдырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдал тургустунган: ылангыя хлебти эки быжырып ап турар, чунар бажыңныг, саанчы, кадарчы бүрүү чырык, чылыг бажыңнарлыг, ном саңныг, радиоприемниктиг.

Бо чылын 50 олуттуг, кинобудкалыг клуб тудуун эгелеп, малчыннарның культура амыдыралы дээш колхоз баштаар черинің сагыш салып турары өөрүнчүг.

Бир-тээ уран чүүл бөлгүмүнүң үнүүшкүнүн эгелепкенде бо бригаданың дугайын допчулап көрээли. Тожу районнуң «Май 1» колхозта уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилеринден тускайлаан 18 кижи составтыг агиткультбригаданы клуб төвүлели январьда тургускан.

Бригада Куштук-Кежигте 2 удаа, Үрүнер, Арчелда фермаларга, Сыстыг-Хемде ыяш ажылагый черинге, кожавыс «Совет Тыва» колхозка болгаш район төвүнге бир-бир удаа, колхоз төвүнге 2 удаа азы ниитизи-биле чыл эгезинден бээр 9 удаа концерттерни 1627 кижиге көргүскен. Бистиң ол ажылывыс ам-даа үргүлчүлевишаан.

С. САМИЯ.

„СӨӨРТҮКЧҮ КЕЛ ЧОР"

Комсомолчу Байкара Антон Ылдыканакович бо чылын ырак одарларда малчыннарже шанактыг аътбиле сигенни, концентраттыг чемнерни сөөртүр ажылга могаг чок ажылдап турар. Кыштың улуг соогунда ийи шанакка сигенни чааскаан салып алгаш, 20—30 километр ырак кыштагларга чедирери белен эвес эйтырыг. Ол 30 кезек черде хойжуларга сигенни чедирген, азы 220 хире шанак сигенни кыштың дургузунда сөөрткен.

Комсомолчу Байкара Антоннуң кызымаккай ажылын хойжулар бедии-биле үнелеп, «сөөртүкчү оглуыс» дижип турарлар, чок болза ырактан кел чыдырда «сөөртүкчү кел чор» дижип, өөрээн сеткилин илередип турарлар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Малчыннарда садыг

Мал ажылында эң харыысалгалыг амгы үеде малчыннарның хереглелдерин дээре хандырар дээш Сут-Хөл райпонуң баштыр чери бараанналарны оларга чедирип садыглаарын организастап турар.

«Бора-Тайга», «Алдан-Маадыр» колхозтарның малчыннарының төп ортузу болур Манчуректин Соок-Ойда садыгжыы чок ларёкту райпо даргазы эш Кысыгбай боду организастаан. Ында шай, таакпы, оттуг-ыяш, дус, керосин, папиростар, печение кылыглары болгаш өске-даа үүрмек бараанналар бар. Садыгжы чокка ажылдаар ындыг ларёкту организастаанының сөөлүнде бараанналарның сайгарыышкыны эки түңнелдиг болуп турар. Хүүректигде малчыннарга ындыг садыгны база удавас организастаар.

М. СЕВЕН.

Москва. Торгу кылыр Свердлов аттыг фабриканың инженер-техниктиг ажылдакчылары үнелиг эгелээшкинни кылганнар. Олар бүдүрүлге чорудулгаларын бүрүү-биле автоматчыдарының талазы-биле пос кылыр № 2 фабриканың коллективинге дузалажыр деп шиитпирлээннер. Ынчангаш ол ийи бүдүрүлгелериң аразында чогаадыкчы кады ажылдажылганың болгаш дуржулга солчуушкунунуң дугайында социалистиг керээни чарган. Ол ийи фабрикаларның тускай эртемниг 26 кижилери дөрт чогаадыкчы бөлүктерге үстүп алгаш, ажыл шагындан дашкаар үелерде пос кылыр № 2 фабрикага ажылды механизастаарының талазы-биле даалганы күүседип турарлар.

Чурукта: чогаадыкчы бөлүк (солагай талазындан): пос кылыр № 2 фабриканың инженери В. С. Караваева, Свердлов аттыг торгу кылыр фабриканың конструктору И. И. Язынин, пос кылыр № 2 фабриканың ажылдакчылары — будуур цехтың мастери Т. П. Федоренко болгаш техниктиг бюронуң начальниги А. И. Смирнов пос кылыр № 2 фабриканың автоматчыдылгазын ажылдап кылып турлар.

Фото Б. Трепетовтуу.

Красноярскиде машина дугуюн кылыр завод бо чылдың бирги кварталында продукцияны будүрүп үндүрүп эгелээн. Ам ында механизмнерни шенеп көрүп турар. Завод амгы үениң техниказы-биле хандыртынган. Будүрүлгени автоматчыдарының болгаш хөй күш үнер ажылды механизастаарыга улуг ажыл кылдынган.

Чурукта: машина дугуйларын хырбалаар цеги. Слесарьлар бригадири комсомолчу Вячеслав Александрович Марков дериг-херекселдериң ажылдаарын хынап көрүп тур.

Фото Ю. Барминнии.

Малчыннар! Малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыыл!

Сут-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң малчыннары малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр дээш шудургу ажылдай турарлар. Ам барык кодан бүрүзүнде мал оолдаан турар.

Чоокку хүннерге чедир оолдаан 500 ажыг хойнуң чаш төлү менди алдынган. Хойжулар О. Төмүр-оол 151 хойдан 152 хураганны, О. Семис-оол 138 хойнуң хураганын бүрүн камгалап алган. Ол ышкаш Сарыг-Булуң сүт-бараан фермазында 15 чаш быжаа база немешкен.

О. БОРАШ.

* * *

Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозунуң Ажыг-Кара-Суг девискээринде шээр малы массалыг оолдап турар. Малдың чаш төлүн менди ап, ниитиниң малының баш санын өстүрериниң планын күүседир дээш демиселге хойжулар баштайгы түңнелдерни чедип ап турар. Чижээ, Арапчит 145 хойнуң, Санчат 130, Бора-оол 100 хойнуң хураганын менди алган.

М. ЧАМЬЯН.

* * *

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунуң хойжузу эш П. Давылдай бо чылын төрүүр 100 хой бүрүзүнден 105 хураганны, хой санындан 2 кг дүктү алыр деп хүлээлге алган. Март эгезинге чедир төрээн 60 ажыг хойнуң хураганын ол менди алган. Оон коданында төрүүр 440 хойлардан күжү кошкак 100 ажыг хой бар. Сиген, сула болгаш силос дээн ышкаш чемнер-биле немелде чемгерилгеге оларны тургускан.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

* * *

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу эш Лопсан-Нава 100 хойдан 130 хураган алырын хүлээнген. Оон коданында төрүүр 460 хойнуң 300 хирези оолдапкан

Колхоз баштаар чери чаш хураганнар ажаар талазы-биле хойжу Лопсан-Навага дузалажырын комсомолчу Намдак Тамарага дааскан. Н. Тамара ам чаш хураганнарны эки ажаажып, хойжуга улуг дузаны чедирип турар.

Ш. ХИРЛЕЙ.

Мурнакчы хойжуда

Колхоз бүдүрүлгезинге үр чылдарда эки ажылдап, хой ажылынга чедип алган чеднишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозтуң хойжузу Дол Тюлюштү делегейниң херээженнер хүнү—март 8-тиң 50 чыл ооюн таварыштыр Күш-ажылчы Кызыл Тук ордени-биле шаннаан.

Чазактың шанналын сеткилиниң ханызындан хүлээп ап турган, Дол Тюлюш 1960 чылда 100 төрүүр хойдан-на 160 хураганны болгаш хой бүрүзүнден-не 2 кг 500 грамм дүктү кыргып алыр мен деп бедиткен хүлээлгени алган.

Ам хойжунуң одарында 210 хойлар оолдапкан болгаш оларның хураганнары менди ажаап алдынган. Дол Тюлюш чамдык хураганнарын тоттурбас, эвээш түттүг хойларның хураганнарын түттүг хойларга чагыштырып эмзирип, одарда кире берген хураганнарга немелде сигенни болгаш суланы берип турар. Ол ышкаш төрээн хойларга немелде чемни бербишаан, оларны баш удур планнай көрген черлерге таарыштыр кадарып турар.

Т. ОПУШТАЙ.

Конференцияның индиринден

Бо чылдың март 16-да областың профэвилелдериниң VI конференциязы болуп эрткен. Конференция облпрофсоветтиң база областың профэвилелдериниң ревизия комиссиязының ажылының дугайында отчёт илеткелдерни дыңнап чугаалашкан.

Отчёттуг үениң дургузунда бистиң чуртта болгаш чоннуң амыдыралында чаагай улуг чаартылгалар болганын облпрофсоветтиң даргазы эш **Т. Норбу** илеткелинге допчулап айыткан. СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырбышаан, совет улус чеди чылдың бирги чылының планын хуусаа бетинде чедишкиннинг күүсеткеш, ам ийиги—1960 чылында улам бедик көргүзүглерлиг ажылдап турар.

Бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарының улуг чаагай хөрээнге областың ажылчы чоннарының күш-ажылчы үлүү база киргенин илеткелчи демдеглээн.

БҮДҮРҮЛГЕЧИ МАССАЛЫГ АЖЫЛ

Чеди чылдың сорулгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың калбартканының түңнелинде областың будүрүлгелери 1959 чылдың планын 116 хуу, транспорт организациялары сөөртүлгенин чыл онаалдазын декабрь 20-де ажыр күүсеткен.

Коммунистиг күш-ажыл бригадазының болгаш шалыпчызының адын чедип алыр дээш демиселге калбарган. Ол патриотчу шимчээшкинде 973 кижилиг 86 бригадалар болгаш 270 ажыг шалыпчылар киржип турар. Ол алдарлыг атты областа 8 бригадалар чедип алган.

Планныг сорулгаларны күүседиринге болгаш кижилериниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынга коллективтиг берээ чугула ужур-дузалыг. Бо талазы-биле чамдык хемчеглер алдынган. Чүгээр ажылдыг коллективтер конференцияга демдеглеттинген. Моон-биле кады улуг четпестер бары илерээн. Эрткен чылын областың совхозтарынга коллективтиг берээ кончуг орай чардынган, оон күүселдезин чангыс-даа катап хынаваан.

КҮШ-АЖЫЛДЫ ШЫН ОРГАНИЗАСТААР

Облпрофсовет, профэвилел обкомнары, профкомнар болгаш будүрүлгелериң администрация черлери күш-ажылды шын организастаар айтырыгже кичээнгейни улгаттырган. Моон түңнелинде эът-сүт үлетпүрүнүң будүрүлгелери 1959 чылда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн ажылдап турар бир кижиге хамаарыштыр 15,1 хуу, чурт үлетпүрүнүң — 10,2 хуу, тудуг организацияларының — 4,5 хуу бедиткен.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүү бедээнинге холбаштыр ажыл төлевири база өскен. Чижээ, ажылдап турар бир кижиге хамаарыштыр ажыл төлевири эрткен чылын 1958 чылдан: үлетпүр будүрүлгелериндe — 5,6 хуу, транспорт организацияларында—15,7 хуу, СТС-терде—22,8 хуу өскен.

Ажылчын, албан-хаакчыларны кызырган ажыл хүнүнче шилчидер дугайында партия болгаш чазактың шиитпирин боттандырарынга организастыг белеткел областа калбарган. Чамдык будүрүлгелер 6—7 шактыг ажыл хүнүнче шилчип эгелей берген. Күш-ажылдың будүрүкчүлүү дыка хөй будүрүлгелерде ам-даа чавыс болбушаанын, а ажыл төлевири оон ажып турар фактылар бар.

КҮШ-АЖЫЛ КАМГАЛАЛЫ

Профэвилелдер организациязына тывыскан эргелерни ажыглавышаан, техника талазы-биле айыыл чок болурунуң, будүрүлгелерде арыг-шевернің дугайында айтырыгларны хуралдарга чугаалажып турар. Бо талазы-биле ниитиниң көрүлделерин облпрофсоветтиң инспекциялары чер-черге организастап турар.

Моон-биле кады улуг четпестер барын конференция база илереткен. Күш-ажыд камгалалының талазы-биле көрдүнген хөренги чамдык черлерде ыракта чедир ажыглаттынмайн келгенинден, бертик-бежелге таваржыр чорук чайлаттынмайн турар. Областың эът-сүт үлетпүр эргелениң будүрүлгелери 1959 чылда күш-ажыл камгалалынга көрдүнген хөренгинин чүгле 65 хуузун, кедээ ажыл-агый эргелели — 72 хуузун, облкомхоз—90 хуузун, тудуг организациялары—72 хуузун ажыглаан.

Бо талазы-биле облпрофсовет, оон техинспекциялары болгаш профэвилел обкомнары дыка четпес ажылдап келген.

СОЦИАЛ СТРАХОВАНИЕ

Ажылчын, албан-хаакчыларның чаагай амыдралын улам эжиждиринге күрүненің соцстрахованиези улуг ужур-дузалыг. Эрткен ийи чылдың дургузунда областың соцстрах талазы-биле бюджеди 15,5 миллион рубль чедир өскен, а бо чылын 18 миллион рубль кылдыр көрдүнген.

Соцстрахованиенің кол сорулгазы чоннуң кадыкшылын быжыглаарынче угланган. 1956—57 чылларда курорт-санаторийлер чарыгдалынга 1.135 мун рубль кирген, а 1958—59 чылларда оон 835,5 мун рубль хөй болган. Пионер лагерлеринге 1957 чылда—823, 1958 чылда — 1072, 1959 чылда—1093 уруглар дыштанган, а бо чылын 1300 уруглар тургузары көрдүнүп турар.

Облпрофсоветтин, профэвилелдер обкомнарының болгаш профкомнарның кошкак удуртуп турарындан соцстрахование ажылында четпестер ам-даа чайлаттынмайн турар. Кызылдың ыяш заводу, хоорулетпүр комбинады, Барыын-Хемчиктің райпо болгаш районо, облпотребсоюзтуң тудуг конторазы ышкаш чамдык өске-даа черлерде күрүне страхованиезинің хөренгизин шын эвес чарыгдаар фактылар илереп турар.

ЧУРТТАЛГА-АМЫДЫРАЛ

1958—1959 чылларда 45 мун дөрбелчин метр чуртталга шөлү ажыглалда кирген. Бо ажылга профэвилел организацияларының киржидгези биче эвес болганын конференция демдеглээн. Чурт үлетпүр эргелелиниң будүрүлгелери эрткен чылын чуртталга тудугларының планын 131 хуу күүсеткен. Кедээ ажыл-агый эргелели СТС-тер, совхозтар талазы-биле 5696 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга киирген.

Моон-биле кады чуртталга-амыдырал айтырыынче профэвилел организациялары ам-даа хандыр кирбейн турарын конференция демдеглээн. «Барлык», «Өөк» совхозтарда малчыннар чуртталга бажыңнарыбиле четче хандыртынмаан. «Коммунал тудуг» трезинің ажылында улуг четпестер бар. Тудугнуң темпизин дүргедедир, шынарын эжиждер дээш демисел кошкак. Садыг, коммунал ажыл-агый черлериниң ажылынга хөй-ниитиниң хыналдазы четпес тургусунган.

КУЛЬТУРА-МАССАЛЫГ АЖЫЛ

Ажылчы чонну, ылангыя аныяктарны кижизидер чорук профэвилел организацияларының хүн бүрү ажыл-чорудулгазының төвүнге турар ужурлуг. Ол сорулганы чедишкиннинг боттандырар күш болгаш аргалар профэвилел организацияларында бар. Областа 19 клубтар, 29 кызыл булуңнар, 15 кино туруштары, 45 библиотекалар ажылдап турар.

Облпрофсовет, оон обкомнары болгаш профкомнары культура-чыдыышкын албан черлериниң ажылын дыка четпес удуртуп келген. Чамдык клубтарның хандырылга дерии багай, чоннуң культурлуг дыштанылгазының төвү болуп шыдавайн, харын үр үелерде безин хаалчак тургулаар. Библиотекалар бажыңнары таарымча чок байдалда. Ол талазы-биле көрдүнген хөренгини чыл бүрү четче ажыглавайн келген.

* * *

Отчёттуг үениң иштинде областың профэвилелдери организас талазыбиле улам-на быжыгып, хүрээлеңи калбарган. 1958 чылда оон кежигүннери 29252 турган азы бүгү ажылчын, албан-хаакчыларның 82 хуузу, а бо чылдың эгезинде 30252 азы бүгү ажылчын, албан-хаакчыларның 87 хуузу болуп турар.

ЧӨПТҮГ САНАЛДАР

«Тиилелге» совхозта профком даргазы эш **Баланчин** бир дугаарында сөс алган. Совхозтуң тарылга шөлү калбарганын чугаалаш, ону кыска үеде чорударынга дуза көргүзүрин оратор илереткен. Садыг болгаш столовая ажылын эжиждеринче кичээнгей садырын ол негээн. Ол саналды курсадыг инспекциязы эш **Баланина** детквишаан, хөй-ниитиниң контролюн дыңыдарын, ол ажылды облпрофсовет, профэвилелдериниң тус-тус обкомнары болгаш профкомнар багай удуртуп турарын айытқан.

Сарыг-Сеп СТС-те профком даргазы эш **Дурнов** — бисте библиотека бажыны чогундан, оон хамык номнарын складта тырып каан чыдар — дээн. Ол ышкаш механизатор кадрларның амыдыралынче кичээнгей салбас, шүгүмүүлел кызар чорук-тарның фактыларын көргүскен. Туран ортумак школаның директору эш **Селина** бодунуң саналынга кижизидилге ажылын, ылангыя школаны шефке алган чамдык СТС ышкаш организациялар багай дузалап турарын шүгүмүүлээн.

Ак-Довуракта профком даргазы эш **Ковалев**, тудугнуң темпизи кошкак, чуртталга бажыңнары чедишпейн турарын, ол талазы-биле удуртулганың четпезин шүгүмүүлээн. Магазин, чунар бажың болгаш пекарня багай, септелге чок бажыңнарда. Эмвелге болгаш культура албан черлериниң ажылында четпестерни оратор фактыларга көргүскен. Ону делегат эш **Кузин** база деткээн.

«Тывакобальт» комбинадында профком даргазы эш **Жуковская**, техниктиг депшилге, мурнакчы дуржулга нептередир айтырыгже облпрофсоветтиң кошкак сагыш салып турарын шүгүмүүлээн. Ол ышкаш чуртталга-амыдыралче кичээнгей база четпес. Чаа суурда радио айтырыы ам-даа шиитпирлеттинмейн турар. «Барлык» совхозта профком даргазы эш **Лопсан** бодунуң саналынга малчыннарның амыдыралчуртталгазынче кичээнгей салырын айыткан. Совхозтуң Хөнделен, Аксы-Барлык участоктарында чуртталга бажыңнары багай, ону септээр, чугайлаар айтырыгны директор эш Түгер тоомча чок эрттирип келген.

Бии-Хемниң профэвилел райкомунуң даргазы эш **Беспалова**, облпрофсоветтің чамдык инструкторлары (ылангыя эш Федотов) кедээге даргаш профкомнарның ажылынга боттуг арга-сүме бербейн турарын шүгүмүүлээн. Ындыг, чүгле далаш эргишкиннинг командировканың ажыы чок. Кызылдың ийиги чүк АТК-зында профком даргазы эш **Зубков** бодунуң саналынга коллективте кижизидилге ажылын канчаар турган дуржулгаларын, III кварталда 7 шактыг ажыл хүнүнче шилчиринге организастыг белеткелдерни чугаалаан.

Конференцияга шупту 20 кижи санал берген. ВЦСПС-тин инструктору эш **Я. А. Кудерко**, СЭКП обкомунуң секретары эш **А. В. Анкудинов** олар түңнел чүве чугаалааннар. Чугаалашкан айтырыглар талазыбиле конференция тодаргай хемчеглерни айытқан доктаалды хүлээп алган.

* * *

Областың профэвилелдериниң VI конференциязы облпросоветтің кежигүннеринге 43 кижини, кежигүннериниң кандидаттарынга 7 кижини, ревизия комиссиязының составынга 5 кижини сонгаан.

Чурукта: областың профэвилелдер конференциязының бөлүк киржикчилери (солагай талазындан) Кызылдың № 1 столовоязының повары Шалык Моламдай, «Өөк» совхозтуң хойжузу Ооржак Мундугур, «Тыва кобальт» комбинаттың ыяш кезикчизи Танзын Азыранды, «Межегей» совхозтуң саанчызы Мария Поль, Чадааның дуржулга станциязының хойжузу Донгак Бугажык, культура эргелелиниң типографиязының парлакчызы Андрей Жаров, «Элегес» совхозтуң хаван ажаакчызы А. Хасаншин.

Фото С. Феоктистовтуу.

Аалчыларның кичээнгейин **пресстээн (дыраан) саванда кылган даргаа ажаазы** онза хандыкшыткан.— Мону биске ыявыла кылыр херек— деп, барык кижи бүрүзү чугаалап турган. Оон узун дурту 80 метр, бедии 2 метр, доора дурту 4 метр. Адзанда хирээндини кылыннадыр төккен. Ол кажааны ферманың ажылдакчылары аажок мактаарлар. Аңаа одалга негеттинмес, арыг, өске кажаалар дег өл-шык эвес. Ону кылырынга үнген чарыгдал чүгле 2700 рубль болган.

Мындыг кажааны чүгле даргаа эвес, харын хөй инек кажаазынга таарыштыр кылып ап болур-дур дээрзинге аалчылар бүзүрээн.

ХОЙ АЖЫЛДЫГ СОВХОЗТА

Тывадан барган аалчылар Хакасияның «Москва» деп хөй ажылдыг совхозунуң ажыл-агыйын улуг сонуургал-биле танышкан. «Москва» болза хөй адырлыг улуг ажылагый болур. Оон чүгле хойларының баш саны 35,5 мун, тарылгазының шөлү 34 мун гектар. Совхоз шөлче чемишчидилге төгерин болгаш тракторлар база комбайннар септелгезин доозуп турар. Прекос уксаның хоюнга үндезилээш эжиждиткен тус черниң нарын дүктүг хоюн мында сайыраткан. Эр болгаш кыс хураганнарны ангылап үскен. Моортан «Өөк» совхозу болгаш өске-даа ажыл-агыйлар бүдүрүкчү кошкарларны мурнунда чылдарда ап турган. Хойжулар бригадазының составын төрүүр хойларга 4 кижи, иртке — 2 кижи кылдыр тургускан. Иртте́рни катон (кыры чадагай) кажааларда кажаалап турар. Аалчылар хураган кажаазын аажок сонуургаан. Кажаның хүнче талазында хөй делгем, чырык ийи каът сойгаларны кылган.

Я. С. ЧИЖТИҢ АРГАЗЫ-БИЛЕ

Аалчыларның чораан ажыл-агыйларының бирээзи болур Алтай районнуң «Россия» деп хой ажылдыг совхозунуң дугайын онзалап чугаалаар херек. Бо ажыл-агыйда бистиң областың байдалынга таарыштыр ажыглап болур чаа үүлдер хөй болган. Хамыктың мурнунда бо совхоз Хакасияга бир дугаар-ла **хаваннарны хөй белүктеп ажаарынче болгаш семиртириниче** шилчээн ажыл-агый болуп турар. Бо чаа херекти совхозтуң № 2 хаван фермазының улуг хаван ажаакчызы Анатолий Иванович Мякишев эгелээн. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Украинаның сураглыг хаван ажаакчызы Ярослав Семенович Чижти Анатолий Иванович чарышка кыйгыргаш, бодунга бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Ярослав Чиж Сибирьниң хаван ажаакчызы Анатолий Мякишевтиң ону чарышка кыйгырганын хүлээп ап, харыы чугааны чоруткан. СЭКП Хакас обкому болгаш облкүүсөм А. И. Мякишевтиң эгелээшкинни деткээн болгаш өске ажыл-агыйларга калбаа-биле нептередирин сүмелээн.

Чаа арганы канчаар ажыглап турарын эш Мякишев аалчыларга боду тайылбырлап берген. Хаван эңдинин бир центнер немелде дензизин бүдүрериниң күш-ажыл болгаш хөренгилер чарыгдалын чиигедир төлээде эрги хаван кажаазын эде дерээн. Хөй хөренги чарыгдавайн турган хаван кажаазының иштинге турган станоктарны ап казыкаш, самокормушкалыг болгаш үнүп кирий турар черлиг чемгерилге черин дерип кылган. Ол бөдүүн хемчегни боттандырган чорук хаван кажаазының шөлүн эки ажыглаар арганы берген. Хаваннарны станоктарга ажаап турда од шөлге 300 хаваннарны семиртип турган болза, ам 1200, азы дөрт катап хөй хаванны чемгерип болур. Ол хире санныг хаваннарны семиртириниге 660—700 мун рубль өртектиг үш хаван кажаазын тудар турган. Ам ол чарыгдалды үндүрериниң чугулазы чок апарган.

Хаваннарны хөй бөлүктеп семиртириниче шилчээнинин улуг ужур-дузазы үүдел дээрге, ол арганың күш-ажылды болгаш хөренгилерни чарыгдарын улуу-биле кызырар арганы бергенинде болур. Хаваннарны станоктарга тургускаш ажаап турда 1000 хаванны семиртириниге 20 хаван ажаакчылары ажылдап турган болза, ам ол ажылды үш кижи күүседип турар.

— Чыл дургузунда 2400 хаваннарны семиртир, 1250 центнерден эвээш эвес немелде дензини алыр, центнер немелде дензиниң бот-үнезин ийи катап чиигедир деп хүлээлгени алган мен — деп ол чугаалаан. Ол ам хүлээлгезин чедишкиннинг күүседип турар. — Бирги кварталда тургускан график ёзугаар күрүнеге 300 центнер хаван эңдин дужаар турган мен — деп эш Мякишев чугаалады.— Квартал планын хуусаа бетинде күүседипкен болдум. Январь—февраль айларда күрүнеге 540 центнер хаван эңди дужааттынган. Март 10-га чедир ол 600 центнер хире эңтти дужааган.

Хаван фермазында чиңге шугумнуг орук, автосугтарылга кылдынган. Дуржулгалыг хаван ажаакчызы чемгерилгеге чиик өртектиг чемнерни: ылангыя хөй чемнер холуп каан чемни, сиген далганын, картофельди болгаш дазылында чемиштиг өскедаа чемнерни берип турар. Чемгерилге нормазын оон тургусканы мындыг:

2—4 кг дензилиг хаван оолдарынга 1 кг;

4—6 кг дензилиг хаван оолдарынга 1,5 кг;

6—10 кг дензилиг хаван оолдарынга 2 кг чемни берип турар.

«Россия» совхозтуң № 1 хой фермазында аалчылар эңгээн хөй чаа үүлдерни көрген. Мында база-ла тус черниң эжиждиткен уксаалыг нарын дүктүг хойлары бар. Кажааларга хойларны чемгерерин болгаш суттарарын күрүнү-биле механизастаан.

Хураганнарны салчаштырбас дээш дугаарлаашкынны эки таарыштырган. Ийис хураганнарның оң талакы өөгизинге иезинии-биле дөмей дугаарны солагай талакы өөгизинге бижип турар. Хойжу Беликовтуң бригадазында төрээн 216 хойларның 118-зи ийистээн, чүгле 98 хойлар чаңгыс-чаңгыс хураганнар төрээн. Чамдык ийистээр хойлар 2—3 хураганнарны төрээн. Чаа төрүттүнген чаш хураганнарны 3—4 хонукта иезин-биле кады аңгы-аңгы клеткаларга тургузуп азыраар. Хойларны 6—7 хонуктан соңгаар бөлүк клеткаларга тургузар. Ийистээн хойларны аңгы тускай клеткаларга хураганнары-биле тургузар. Хураганнарны иелериндеи чүгле бир ай болган соонда аңгылаар.

Хойларны шуптузун тарып бооздып турар. Тарылганы ийи катап кылгаш, оон соонда дораан-на контроль шеңелдени кылыр. Ынчангаш чаңгыс-даа хой кызыравас.

* * *

СЭКП Минусинск хооркомунуң секретары эш Шпрунг болгаш Шушенское райкомунуң секретары эш Литвинцев олар-биле партийжи-политиктиг ажылдың дуржулгазының талазы-биле беседаларны кылган.

Д. БЕГЗИ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Совет-индий садыг харылзааларынга хамаарыштыр

Делиге болган садыг талазы-биле чугаалажыышкыннарның түннелинде март 14-те ССРЭ биле Индияның аразында 1960 чылда садыглажылга дугуржулгазы чардынган. Ол дугуржулгада ийи чурттарның бот-боттарының аразында садыглажыр бараннарының хемчээлин болгаш янзы-бүрү хевирлерин моон соңгаар калбартыры көрдүнген.

Совет Эвилели Индияга янзы-бүрү дериглерни болгаш машиналарны, кара болгаш өңнүг металлдарның демир кылыгларын, чемишчидилгелерни, химикаттарны, саазынны, целлюлозаны, нефть продуктуларын болгаш оон-даа өске бараннарны садар.

Индиядан ССРЭ-ге алгы-кештерни, дүктү, джутту болгаш джут кылыгларын, шайны, үнүш үстерин, амданныг чемнерни, дүктен кылган пестерни болгаш оон-даа өске бараннарны садар.

Индонезияның революциязының хоочун киржикчилериниң съездизи

ДЖАКАРТА. (СЭТА). 1945 чылда Индонезияның хамаарышпас чоруун чарлаанларның киржикчилери — «1945 чылдың салгакчыларының» бөлүү деп адаар бөлүктүң—индонези улустың революсчу демиселиниң киржикчилериниң съездизи Джакартада ажыттынган. Съездиниң киржикчилериниң аразында — чазактың болгаш парламентиниң кежигүннери, чурттың партияларының удуртукчулары олуржуп турар.

Ону эрттириниң талазы-биле комитеттиң медеглелинде айытканы болза: «национал революцияны доозары-биле республиканың политиктиг манифезин боттандырары-биле күштерни мөөнпеп, быжыглаары»—съездиниң сорулгазы бо.

Съездиге Индонезияның президентизи Сукарно чүве чугаалаан. Бистиң сорулгавыс болза, Индонезияның хостуг болгаш чангыс аай республиказын, шынныг болгаш чечектелиишкинниг ниитилелди тургузары болур деп ол чугаалаан. Ол чорук бо үениң экономиказынга, мурнакчы техникага үндезилеттинер болгаш улусту аас-кежиктиг болдурар.

Франконуң корум-чурумунга удур

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Пренс Латин агентилелдиң корреспондентизиниң Лимден (Перу) медеглеп турарын өзүгаар алырга, Франконуң корум-чурумунга удурланганын илередирибиле студентилер марттың 15-те, хүндүс испан элчин чериниң бажыңының баарынга чыскаал кылган.

Революстуг студентилерниң фронтузунуң кежигүнү Карлос Крус ол митингиге чүве чугаалааш, мынчаар медеглээн: «Франко бодунуң сырый харылзаалыг империалистиг күштерниң деткимчезинге даянып алгаш, испан улуска хосталганы бээр дээн демиселчилерни кара бажыңнарже киир октап турар». Перунуң профэвилелдери болгаш демократтыг организациялары франкочу Испания-биле харылзааларны үзерин негээр ужурлуг».

Гананың парламентизинде

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелдиң корреспондентизиниң Аккрадан медеглээни болза: март 15-те тургузукчу хурал кылдыр эрттип турар Гананың парламентизи Гананы республика кылдыр чарлаар дугайында чазактың саналын хүлээп алган. Ол республиканың баштынынга күүсекчи эрге-чагырганы боттандырар президент турар ужурлуг.

Бо саналды апрель 19—22 хүнниринде болур бүгү улустуң бадылаашкынынга киирер.

АКШ-та автомобильдиң озал-ондактары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сөөлгү он чылдың дургузунда автомобильдерниң озал-ондактарындан Америкага бир миллион хире кижи өлген, а 95 миллион ажыг кижи балыгланган. Ол саннарны Джексонвиллге (Флорида штат) шимчээшкиниң эйыыл чок чоруунуң айтырыгларының талазы-биле болуп эрткен мурнуу штаттар конференциязынга айыыл чок чоруктуң америк чөвүлелиниң удуртукчузу Говарт Пайл айтып көргүскен.

Он күрүнелериниң чөвүлел хуралында

ССРЭ-ниң төлээлекчизи В. А. Зоринниң чугаазы

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле он күрүнелериниң комитединиң чөвүлел хуралы март 15-те Женевага ажыттынып турда совет төлээлериниң баштыңы В. А. Зорин чүве чугаалаан.

Совет төлээлериниң баштыңының чугаалааны болза: чепсегленишкинни делегей хыналдазының адаабиле бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин боттандырарының дугайында дугуржулганы ажылдап кылырының төөгү талазы-биле эң улуг чугула сорулгазы бистиң комитеттиң мурнунда турар. Чепсегленишкинни бүгү-ниити дүжүргениниң соонда күрүнелер аразынга тайбың харылзааларның хогжүлдези долу болгаш мөңгезин-биле хандыртынар, бир күрүнелериниң өскелерге удур күш ажыглаарының кандыг-даа аргазы үзуткаттынар деп В. А. Зорин айыткан.

Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер чорук бүгү күрүнелериниң эрге-ажыктарынга дүгжүп, бүгү күрүнелерни деп байдалга тургузар деп В. А. Зорин демдеглээн.

Бо бодал болза, күрүнелериниң дөрт чылдар дургузунда үш үе-чадалар-биле чепсегленишкиннерни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында бүгү делегейге билдингир саналга үндезилеттинген. Ол саналды КНО-нуң Кол Ассамблеязының 14-кү сессиязынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев 1959 чылдың сентябрь 18-те киирген болгай деп совет төлээлериниң баштыны айыткан. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң идеязын бүгү делегейде улам-на калбаа-биле деткип турар.

Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң дугайында совет саналдарны Индияның, Индонезияның, Бирманың болгаш Афганистанның чазактары бедин-биле үнелеп деткээн.

В. А. Зориниң демдеглээни болза: чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң программазы эң-не кыска хуусаада амыдыралга боттанган түрүн дээш Совет чазак бодунуң талазындан бүгү чүүлдерни кылып турар. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң дугайында улустар аразының дугуржулгазын-даа манавайы, Совет Эвилели бодунуң шеринин чаңгыс тала-биле 1.200 мун кижиге кызырбышаан, ындыг дугуржуушкуну чедип алырын эң-не чиигедип, чоокшуладырынче үткүп турар.

Бистерниң бодап турарывыс болза, чугаалажып көрүүшкүн үезинде чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң дугайында керээни ажылдап кылыр болгаш бирги ээлчегде ук керээниң колкол негелделериниң дугайында дугуржуушкун чедип алдынган турар ужурлуг деп санап турар.

Совет төлээлериниң баштыңының түннелинде чугаалааны: күрүнелериниң чепсегленишкиннерин бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң дугайында дугуржулганы ажылдап кылырының талазы-биле бистиң мурнувуста турар сорулгаларны ыяк шиитпирлээринге бүгү төлээлериниң ажыл-херекчи ёзу-биле кады ажылдаарынга бистер идеген турар бис. Улустарның идегелин шынзыктырар дээш бистер бүгү күженишкиннеривисти салыр ужурлуг бис.

Сөөк-язы ылгаар чорукка студентилериниң болгаш негр улустуң удурланыышкынын базар дээш кадыг-дошкун чоруктарны Каттышкан Штаттарда калбаа-биле чорудуп турар. Мурнуу талакы штаттарда ук демиселге киришкен 500 хире негр студентилерни тудуп хөргүдаан.

Чер-черниң эрге-чагыргаларының, полицияның деткимчезинге даянып алгаш, АКШ-тың сөөк-язы ылгаар идегеттери улам-на калчаарап турар. Техас штаттың Хьюстон хоорайга 27 харлыг негр Фелтон Тэрнерни ол идегеттериниң хилинчектеп турганын моон мурнунда бижээн бис. Дөрт куклуксканчылар (фашиссырак идегеттер) Фелтон Тэрнерни туткаш, аъргa иштинге аппаргаш, ыяшка будундан азып алгаш, ону шаанга киир илчирбе-биле соп-соп, оон идик-хевин ужулгаш, хөрээнге, иштинге үш «К» деп үжүкту бижек-биле кезип гургаш бижээннер.

Чурукта: Фелтон Тэрнер хилинчектээшкин соонда.

Фото Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелдии.

Янзы-бүрү темаларга

☆ ☆ ☆

Аныяк химичилериниң кежээзи

Бистиң Чаа-Хөл ортумак школада ырының, шиинин, хылдыг хөгжүмүнүң, химияның, физиканың, математиканың, литератураның бөлүмнери доктаамал ажылдап турар. Эки организастаттынган бөлүм ажылы өөреникчилернин ниити билиглерни чедип ап, культурлуг аажы-чаннарны шингээдип алырынга улуг ужур-дузалыг.

Чоокта чаа субботада химия бөлүмүнүң киржикчилери 7—10 класстарның өөреникчилеринге химия кежээзин организастаан. Кежээге бөлүмүнүң киржикчизи Аскырова «Химия үлетпүрүнүң хөгжүлдези» деп илеткелди кылырга өөреникчилер улуг сонуургалбиле дыннааннар.

Илеткел соолунде химия бөлүмүнүң киржикчилери дыка хөй солун дуржулгаларны боттарының өөрүнге көргүскеннер. Ол кежээ өөреникчилерге сонуургалды хайыктырган.

А. ЧЫЛБАК-ООЛ.

Бистиң районда

Күрүне чээшкининиң облигацияларын чыл бүрүде тарадырын соксатканы, ажылчын, албан хаакчыларның боттуг ажыл төлевириниң өзүлдези, калбак хереглелдиң бараннарынга өртектер чиигелдези болгаш оон-даа өске чоруттунган хемчеглер чоннуң ажаалга кассаларынга акша шыгжамырлыг болурунга таарымчалыг байдалды тургускан.

Амты үеде чөл күрүненің үш хуулуг ойнап алыышкынныг иштики чээшкининиң облигацияларын садып ап турар. Бистиң районнуң ажылчы чоннары 1959 чылда ол чээшкиниң 70 мун рубль, а бо чылдың январь, февраль айларында 25 мун рубль түүнүг облигацияларын садып алган. Районнуң ажаалга кассазы ойнаашкын тираждарынга таварышкан 20 мун рубльди ойнап алыкчыларга төлээн.

Кол тираждарга 400, 1000, 5000, 10000, 25000 болгаш 50000, немелде тиражка 100000 рубльди ойнап ап болур. Чылда кол тираждар 6 удаа, немелде тираж 1 катап үнер.

Үш хуулуг чээшкин чоннуң акша шыгжамырын өстүрбүшаан, бистиң Төрээн чуртувусуң улус ажыл-агыйын улам ындыг хөгжүдеринге, ону ажыктаандырарынга идигни берип турар.

М. ЛАЩЕВ,
Таңды районнуң ажаалга кассазының эргелекчизи.

„Школаның үнү“ хана солун

Барыын-Хемчик районнуң Эргил-Барлык ортумак школазының чанында төрелдер комитединиң органы — «Школаның үнү» деп хана солун ай санында доктаамал үнүп турар. Ында бижиттинип турар үүлдериниң шынары эки, сөс-домаа билдингир, хол-биле чураан карикатуралыг чуруктар-биле база хандырган.

Уругларның өөредилгезинге таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээринге сагыш салбас аданелериниң дугайында материалдар база бижиттинип турар. Чижээ, О. Кымзай-оол, О. Седен-Дамбаа, Баадамба олар боттарының уругларының өөредилгезинге чогуур кичээнгейни салбайн турганнар. Оон уламындан оларның школачы уруглары өөредилгезинге багай демдектерни үргүлчү ап, школаның корум-чурумун үреп тургулаан. Ол ада-иелериниң уругларын кижизидеринге сагыш салбайн турган чоруун солунга шүгүмчүлеп бижээн. Сөөлгү үеде олар школаның башкылары-биле харылзаазын тудуп, кичээлдерге олуржуп турар апарганнар. Башкыларының берген онаалгаларын бажыңга күүседир талазы-биле уругларынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээр дугайында тодаргай хемчеглерни олар база ап турарлар.

Хана солунун көрүштүг, шынарлыг кылдыр үндүреринге башкылар Чанчаңмаа, А. Очур, Мижит-Доржу, Макар оларның идепкейлиг киржип турарын демдеглээр херек.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

Областың XV кышкы спартакиадазынга Каа-Хем районнуң спортчузу Мамонтов трамплиндеи 20 м. черни халаан.

Чурукта: Мамонтов халыышкын үезинде.

Фотозу **С. Савостьяновтуу.**

М. Ботвинник—М. Таль

Ийиги салыг

Хөл-шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш делегей чемпиону Михаил Ботвинник биле гроссмейстер Михаил Тальдың аразында маргылдааның баштайгы салыышкыны 32-ги көште Тальдың тиилелгезиби-биле доозулган.

Март 17-де маргылдааның ийиги салыышкыны Москвага болган. Ак тала-биле Ботвинник ойнаан. Индий камгалалдың делегей маргылдаалаарынга болганчок-ла хереглеттинер хевирин удурланыкчылар шилип алганнар. Кара таланың оолдары онзагай тарай сергенинин түннелинде Ботвинник артык турушту чедип алган. Сөөлзүредир халдажып турар кол бодаларның солуушкуну болгулаан болгаш ак-даа, кара-даа ийи теве хевээр арткан турза-даа делегей чемпиону бодунуң артык күжүн олчаан артырып ап шыдаваан.

21-ги көште Таль делегей чемпионунга хайымнажыр деп санал киирерге, ону Ботвинник хүлээлээн.

Оон соолунде Таль бодунуң туружунда улуг бергелерни шиитпирлээр ужурга таварышкан.

Бо салыышкын хайым болуп доозулган. Ам сан — Тальдың—1,5 а Ботвинниктиң—0,5.

(СЭТА).

Байырлыг, кыш! Экии, час!

Бөгүн Кызылдың Октябрь шөлүнге (Октябрь кудумчузу) хоорайның чурттакчы чонунуң кышты үдээр, часты уткуур массалыг селгүүстээшкини болур.

Анаа адыг ижээнинден үнүп келгенин, черниң хүнге дөгеленген өскедаа амытаннарының хевирин көргүзер.

Чон ону долгандыр селгүүстээр. Онза дериглиг ийи, үш аъттарны кошкан база чаңгыс-даа аъттыг шанактарга кудумчулап хөглүг чүнгулаашкын болур. Оркестр ойнаар.

Шөлдүң девискээринге буфеттер ажылдаар, хереглелдиң янзы-бүрү бараннарының массалыг садыглаашкыны организастаттынар. Чон ойнап-хөглээр.

Селгүүштээшкин хүндүскүнүң 12 шактан эгелээш массалыг аппарган турар. Анаа кээп киржинер, эргим кызылчылар!

„Бүгү назынывыста утпас бис“

☆ ☆

Совет дайынчылар—маадырлар Америкада

☆ ☆

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сөөлгү хүннерде дөрт совет кижилериниң далай халавы-биле маадырлыг демиселиниң дугайын америк парлалга калбаа-биле чырыдып турар. Марттың 16-да эрес-дидим совет солдаттары Сан-Франциского канчаар уткаанын дыннаткылаан.

«Нью-Йорк таймс» солун бодунуң корреспондентизи Л. Дэвистиң Сан-Францискодан бижээн дыннадыын бирги арнында парлаан, оон эгезин «Далайга тыны алдынган дөрт оруттары Сан-Франциско уткуп тур» деп адаан.

«Марттың 15-те эртен эрте «Кирсардж» авианосец чедип келиргге, оон шөлүнден дөрт вертолеттер көдүрүп үнгеш, эрикче ужудупкан—деп Л. Дэвис бижээн. Оларның ийизинге тыны алдынган орустар турган. Оларның-биле кады «Кирсарджтан» каш офицерлер, оон иштинде авианосецтин кол эмчизи Фридерик Беквит база бар турган».

«ССРЭ-нин Вашингтонда элчин чериниң төлээлекчизинге бодунуң эмнеп турганнарының дугайында эмчи кончуг чылыы-биле чугаалап турган—деп Л. Дэвис уламчылап бижээн. Ол оолдар дугайында эки сагыш чованар, оларны бис черле эки байдалга чедирип келген боор бис. Оларның кадыын хайгаараар болза эки. Оон-биле кады олар хүнде үш катап таарымчалыг чемнении херек». Эмчи Бекваттың оон ынай чугаалааны болза совет солдаттар кижи бүрүзү дензизин 30-ден 35 фунт чидиргеннер (бир фунт дээрге 453,6 граммга деп болур). Ынчалза-даа эрткен неделяда олар хүнде беш катап чеменнип тургаш, дензизи 7—7 фунт немежи бергеннер. Оларның кайызы-даа аарыраан, олар аштан үгле улуу-биле арыпканнар».

«Эмчи Беквит орус аныяктарның холдарын туткаш: «орук суур эки чорунар» дээн деп Дэвис бижип турар. Аныяк эрлер машинага олургулапкаш, эмчиге англилеп «четтирдивис» деп харыылааннар». «Нью-Йорк гералд трибюн» солун дөрт совет дайынчыларны Сан-Франциского уткаанын бижээш, «далай халавының түннелинде эң-не үр шылгалданың соонда дириг артып калгылаан дөрт аныяк совет солдаттарны эрикке маадырлар кылдыр уткуп алган» деп айыткан.

Солуннарның бижип турарындан алырга, Сан-Франциско хоорайнын чагырга даргазы, чоокта чаа Совет Эвилелинге чорааш чедип келген Кристофер ол аныяктарны хүлээп алгаш, хоорайнын 30 сантиметр хире узун алдын дүлгүүрлерин оларның кижи бүрүзүнге тывыскан болгаш Москвага чорааш мен «үгле дүлгүүр алган эвес, харын-даа бүгү бажыннар менээ ажык турган» деп чугаалаан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Оожум скеанга төөгүге көстүп көрбээн чеди неделя иштинде салдадып келген дөрт совет дайынчылар Асхат Зиганшин, Филипп Поплавский, Иван Федотов болгаш Анатолий Крючковский олар ам-даа Америкада турбушаанар. Сан-Франциско хоорайда «Караван Лодж» деп гостиницага олар турда хөй-хөй корреспондентилер совет дайынчылар-биле чугаалажырын оралдажып тургулаан.

Хайнып турар далайга эжиндирип чоруп турган хөй хүннериниң боттарының көрүп эрткен хилинчектениишкиннериниң, аъш-чеми төнген соонда ижер арыг суг база чедишпес апарганының дугайын совет дайынчылар журналистерге база катап-катап чугаалап берип турганнар.

Далайга эң-не коргунчуг үүе дээрге — дүвүрээн улус-тур бис деп салдына бээри, идегелди ышкынары турган, а бис өлүм-биле демисешпишаан, ону тиилээрин кызыдып турган бис деп Иван Федотов чугаалаан.

Агым-биле болгаш хат-биле бисти улам-на далай ханызынче киирип бар чыдар-дыр дээрзин билип турза-даа совет аныяк оолдар бичии-даа када демиселин соксатпааннар. Хемезиниң үрели берген шимчедикчизин септеп алыр дээш сөөлгү идегелге чедир оралдажып, бүгү-ле болдунар үүлдерни кылганнар. Кадаглардан, демир удазыннардан кылган сыырткыыштар-биле балык тудуп чиир деп оралдажыышкыннарны сөөлгү үеге чедир кылып келгеннер.

Далай агымы-биле чылып чоруп турганының 16-гы хүнүнде оларның консервалары төнүп калган. Ижер суг база доозулган. Оон олар чаашкын суу чыып эгелээннер. Хүнде үгле ийи ажырым суг ижер хүннер-даа тургулаан. Материалдыг чаагай үүлдеривис төне бээрге, ону хөглээшкиннер-биле солуурун оралдажып турган бис деп Федотов хүлүмзүрүг-биле чугаалаар. Филипп Поплавскийниң эдер-харжаа болгаш совет ырлар чыылдазы таварылга болуп артып калганын көрүп каан бис. Эң-не берге үелерде безин оортан ырларны ырлап турган бис.

Джек Лондонуун, Мопассанның номнарын база хеме иштинден олар тып алганнар. Аш, шуут шагзыраандаа бол, оларны номчуп турганнар.

Аъш-чем төнүп каарга солдаттар сапык идиктерден «мүн» хайындырып эгелээннер. Оон соонда эдер-харжаавысты хайындырып чипкеш, үделге чокка ырлап турдувус деп Иван Федотов баштактаныр-даа.

Марттың 2-де оларның чаны-биле эрттип бар чораан бир корабльди А. Зиганшин хүндүс көрүп каан. Бисти көрзүн дээш олар чеже-даа оргдажыышкыннарны кылырга ол чедиишкин чок болган. Марттың 6-ның дүнезинде эң күштүг чаныык үезинде база бир корабльдиң хаяазын олар көрүп кааннар. Медээ кылыр одун чыпсыпканнар, ынчалза-даа бөл корабль база-ла көрбейн карангыже шымнып чоруй барган. Марттың 7-де совет солдаттар база бир судно көрүп каан, ынчалза-даа ол база-ла чоруй барган.

Аш-даа, сускаг-даа совет улустун маадырлыг оолдарының соруун сый шаап шыдаваан. Сөөлгү хүннерге чедир шыдамыккай, туруштуг, кайгамчыктыг найыралдыг байдалын олар көргүскеннер.

«Кирсардж» деп авианосецтен чоруурунуң бетинде совет солдаттар оларның амы-тынын алганы дээш, оларны чылыы-биле хүлээп алганы дээш четтиргенин америк далайжыларга олар илереткеннер.

Иван Федотов болгаш Анатолий Крючковский СЭТА-ның корреспондентизи-биле телефоннап чугаалашкан, дөргүл-төрелдеринге, эштеринге болгаш таныштарынга изиг байырны чедирерин дилээннер. Төрээн чуртувуска чаныр чеде бээривисти четтикпейн манап тур бис дээрзин дамчыдып бээрин база олар дилээннер.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентизи В. Богачевтун дыннатканы болза:

Оожум океаннап эң-не берге агыышкынны чоруп эрткен дөрт совет солдаттар Никита Сергеевич Хрущевтун оларның боттарынга чоруткан байырлыг телеграммазынга ханызы-биле сагыш-сеткили өөрээннер.

— Март 16-ның кежээзинде Сан-Франциско хоорайны көрүп чораан чедип келиривиске, биске улуг телеграмма тудусту — деп, СЭТА-ның корреспондентизинге А. Зиганшин чугаалаан. Биске Никита Сергеевич Хрущев байыр чедирген-дир дээрзин билип кааш, өөрээнивисти бижиири берге-дир. Байыр чедирген чылыг сөстери дээш, ада сагыш салыышкыны дээш анаа бүгү-ле чүрээвистен четтирдивис.

— Бистиң бо байдалывысты ынчаар бедин-биле үнелей бээр деп бодаваан бис, чүвениң шыны херек —деп А. Крючковский чугаалаан. Чүгле бодувустуң дайынчы хүлээлгевис күүсеткен бис кыдыр санап турар бис. Совет дайынчы кижи бүрүзү дөмей-ле шак ынчаар кылыр ийик. Бистиң эң-не ханызы-биле четтиргенивисти Никита Сергеевичиге дамчыдып көрүнер.

— Никита Сергеевичиниң чүректиң ханызындан сөстерин катап-катап номчугулааш, бистиң-биле бүгү улуг Төрээн чуртувус чугаалажып турган ышкаш кылдыр бодаар-дыр бис — деп Иван Федотов чугаалаан. Кичээнгей салганы болгаш сагыш салыышкыны дээш, Никита Сергеевичиге улуу-биле четтирдивис.

— Никита Сергеевич Хрущевтун телеграммазы биске хөй күштү болгаш энергияны немеди, ынчангаш бистиң таварышканывыс аш-даа, сускаг-даа, хилинчектээшкин-даа болбаан чүве дег сагындырар-дыр — деп Ф. Поплавский чугаалаан. Оон чылыг, ада ёзунуң байыр чедириишкинин бүгү назынывыста утпас бис.

Америк парлалганың бижип турарындан алырга, «Кирсардж» деп авианосецтиң далайжыларының чаагай үүлдү кылып, далайга боттоттарынга дузалашчырының чаңчыл болган найыралын илереткени дээш сактыышкыннарны ында кылгылап турар. Ылангыя авианосец чораан самолеттарның бирээзинин ужуп чораан далайлап агып чораан баржаны көрүп каанын, оон соонда вертолет-биле оларга ужудуп чеде бергеш, тускай хереклелдериниң дузазы-биле дөрт совет солдаттарны оон алгылап алганын, тыны алдынган совет солдаттарны эмнелге талазы-биле эки ажаарын хандырган эмчи Бекваттын, корабльдиң командири Л. Р. Таунсендиниң дугайын база бижигилеп турар.

Маадырлыг совет солдаттар Никита Сергеевич Хрущевка харыы телеграмманы чорутканнар.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРДА

Март 20-де

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): уругларга программа —10, 12 шактарда; **«Салгакчы»** («Наследник»)—2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): **«Ваня»**—11, 1, 3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: «Шипканың маадырлары» («Герои Шипки»)—11.15, 1.15 шактарда; **«Көрген дораан ынакшы берген»** («Любовь с первого взгляда»)—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: «Манана»—11 болгаш 1 шактарда; **«Хат»** («Ветер»)—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Март 21-де

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): **«Ак дүннер»** («Белые ночи») — 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): **«Херээжен кижиниң ынакшылы»** («Любовь женщины)—3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: «Шак дүн ортузунда доктаай берген» («Часы остановились в полночь»)—11.15, 1.15, 3.15; **«Өнчүлүг куда»** («Свадьба с приданным»—5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: «Эзир» («Орел»)—1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ ХӨГЖҮМШИИ ТЕАТРЫ

Март 20-де

Ф. Вольныйның

КИЖИ ДЕП АДАТТЫНАРЫ-ДАА ЭВЗЭШ

деп 3 көжегелиг шиизи болур.

Эгелээри кежээкиниң 7 шак 30 минутада.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакториун 24-63, редакториун оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, кадаа ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00104. Чагыг № 806. Культура эргелелиниң типографиязы.